[Autor]

[Titlu]

Volumul – [Nr. volum] *(opţional)*
Seria [nume serie] *(opţional)*

[Autor]
[Titlu Orig]
[Editura Orig], [Anorig]

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României:
Autor
Titlu / Autor;
trad:
...
...
...
...

Versiune ebook: [X. x]

Coperta: Ramona Todoca
Grafică: Autoportret – Nina Cassian
Portretul lui Carmen Firan – Nina Cassian
Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României Cassian, Nina
Dialogul vântului cu marea / Nina Cassian, Carmen Firan.
— Popeşti-Leordeni: Cărţile Tango, 2014

ISBN 978 – 606 – 93700 – 5 – 6
I. Firan, Carmen www.revistatango.ro
Vântului cu Marea
Nina Cassian în conversaţie cu Carmen Firan
Tango
Editura Cărţile Tango, 2014

Introducere

O carte în dialog

Dialogul Vântului cu Marea este o carte neobişnuită, atât prin structura ei cât şi prin conţinut. Partea leului o constituie dialogul dintre Nina Cassian şi Carmen Firan, care începe sub semnul jocului ludic (cum ludice sunt şi *exquisite corpse* care vor urma, iară să fie cu nimic mai puţin serioase) ca să ajungă să abordeze subiecte extrem de profunde şi uneori incomode. Pentru că *jocul*, în concepţia Ninei, secondată de Carmen, e un lucru foarte serios („Cei aleşi au nevoie de joc, ca şi copiii… Jocul e un instinct şi o necesitate.") în acest sens, şi muzica şi matematica sunt jocuri, iar jocul este văzut ca o combinaţie de gravitate şi umor, un fel de râsul-plânsul, spune Nina Cassian, „o mască pe care ne-o trage sufletul pe faţă" adaugă Carmen Firan. Jocul se impune astfel nu ca un accident ci, pentru creator, ca o stare de graţie şi permanenţă. Brusc, Carmen o întreabă pe Nina dacă a existat în viaţa ei vreun joc întrerupt. Aceasta îi răspunde cu mare francheţe: „În cătuşa proletcultistă, din 48 până în 57, nu m-am jucat, prizonieră într-o greşeală venită de sus la care însă am participat, aşa că n-am nicio scuză. Sechelele s-au întins dincolo de cei 9 ani, mi-au distrus crezul estetic". Este perioada când, pentru a supravieţui ca fiinţă creatoare, Nina Cassian se retrage în muzică, în poezii şi poveşti pentru copii, în acea *limbă spargă*, văzută ca o invenţie binefăcătoare. Nu întâmplător, la întrebarea oarecum provocatoare a lui Carmen Firan: „Dar tu, dacă ai putea ceva schimba în viaţa ta, care ar fi acel/acele lucruri? Şi cu ce ai începe?" Nina Cassian nu are niciun dubiu: „Nu m-aş mai supune terorii îndrumătorilor de Partid, între 1948 şi 1956, scriind atâtea poezii convenţionale, lipsite de valoare". Pe de altă parte, când se întoarce la poezia adevărată, în 1957, avea să abandoneze muzica pentru 17 ani, aşa cum i s-a întâmplat şi după exil, pentru alţi 20 de ani… Ce destin!

Deosebit de interesant este dialogul despre identitate, exil,

adaptare, ratare. În fond, ambele creatoare se numără printre cei care, păstrând proporţiile, au reuşit să-şi facă un nume, să-şi continue opera şi în *lumea nouă*. Ceea ce le uneşte într-un fel este faptul că nu au resimţit exilul ca pe o ineluctabilă rupere şi dramă: „În orice caz, spune Nina Cassian, nu m-am considerat exilată în sensul pierderii Statutului meu de scriitor. Eu am fost aceeaşi. Limba română e sângele meu". După o vreme, au început ambele să scrie şi direct în engleză, fără necesitatea traducerii. Foarte plastic, Nina spune că asta i s-a întâmplat la zece ani de la stabilirea în America, şi că, de fapt, limba nouă a venit spre ea, şi nu invers, prin poezie, în mod natural. Ratarea şi succesul, crede ea, vin din interior, nu sunt un rezultat al dezrădăcinării exterioare, a emigrării în sine într-un alt context lingvistic, cultural, de mentalitate. O aprobă Carmen Firan în acelaşi spirit: „Ratarea nu există până n-ai spus tot şi n-ai închis ochii".

Carmen Firan are darul rar de a o împinge pe Nina spre cele mai intime zone ale sufletului, aşa cum este, de pildă, relaţia ei cu părinţii, mai cu seamă cu tatăl ei. Pe aceeaşi linie, ea o face să retrăiască pentru cititor cea mai puternică emoţie de care îşi aduce aminte şi care este întâlnirea şi relaţia cu Ion Barbu, idolul Ninei în poezie care, iată, îi dădea întâlnire la Capşa ca să discute manuscrisul primului ei volum. Portretul matematicianului-poet este remarcabil, cum şi sugestia că ar fi fost îndrăgostit de ea (i-a închinat, de altfel şi două poezii), ce transpare evident din reuşitul poem pe care i l-a dedicat după moarte şi se află reprodus în această carte.

Descoperim în dialogurile dintre Carmen Firan şi poeta-compozitoare o Nina Cassian extrem de feminină, supusă mai degrabă decât dominatoare, doritoare de „un stăpân tandru şi luminat". Iar în privinţa mişcărilor feministe de azi are ezitări şi rezerve. Evocarea lui Marin Preda produce o pagină de neuitat: „Ce le atrăgea pe aceste femei, pe cele trei soţii, pe femeile dinaintea lor, incluzându-mă pe mine? Fascinanta lui personalitate, profunzimea enunţurilor lui, schiţele de caracter, incisive şi exacte ale neprietenilor şi chiar ale prietenilor, farmecul evocărilor lui din copilărie şi adolescenţă; autenticul scriitor care se dezvăluia, totodată cu dezinvoltură şi reticenţă şi, în cazul femeilor, marea lui capacitate de A IUBI şi de a suferi din dragoste". Cu mare căldură şi relief sunt evocate şi prieteniile cu Iordan Chimet, Gheorghe Ursu, Ştefan Augustin Doinaş, Irinel Liciu, Maria Luiza Cristescu.

Meii sunt încă multe teme captivante în aceste dialoguri, de la umilinţă la despărţire, de la narcisism la ambiţie, de la memoria ca amintire la amintirea ca mistificare. Interlocutoarele vorbesc şi despre America, aceea a naivităţii şi clişeelor, dar şi aceea care trebuie privită fără preconcepţii şi prejudecăţi. Finalul le aduce împreună dar… cu deosebirile lor fireşti: Carmen Firan o credincioasă, Nina Cassian o agnostică. Iată cum încheie Nina: „Noi suntem foarte asemănătoare şi foarte diferite. Dincolo de transferul de sentimente care există, eu nu am să-ţi transmit nimic. Tu eşti o individualitate foarte puternică şi aparte. Tu crezi în Dumnezeu şi în noroc, saân soartă – ceea ce lasă puţin loc intervenţiei tale personale – şi ăsta e unul din lucrurile care ne despart, faptul că tu crezi într-o forţă superioară. Eu mă cam îndoiesc de ea. Dar nu suntem adversare. Poate suntem complementare. Două stihii. Să-ţi dau un sfat? Păstrează-ţi copilăria!"

Născute ambele în noiembrie, la numai două zile distanţă, dialogul lor continuă în versuri, cu poezii aniversare dedicate de una celeilalte în 2008. Urmează apoi o serie de reuşite *exquisite corpse*, scrise pe Roosevelt Island în perioada când interlocutoarele au fost vecine. Volumul se încheie, firesc, cu o selecţie de poeme ale autoarelor (cele semnate de Carmen fiind alese de Nina).

Antologia poemelor preferate ale Ninei Cassian, în propria ei selecţie, de o mare varietate prozodică şi tematică, precum şi poemele inedite, „pierdute şi regăsite peste ani", dau seamă de statura înaltă a poetei.

În tot, o carte de substanţă, insolită şi demnă de citit.

Dumitru Radu Popa New York, martie 2014

Dialogul Vântului cu Marea

Nina Cassian în conversaţie cu Carmen Firan

Două stihii în joc

Carmen Firan – N-ar fi bine să găsim un titlu pentru convorbirea noastră?

Nina Cassian – Eu ştiu? Să-i spunem Dialogul Vântului cu Marea, titlul unuia dintre volumele mele de versuri. Dar cine e Marea?

Carmen Firan – Să fii tu.

Nina Cassian – Așa da.

Carmen Firan – Ca un joc. Ştiu că îţi place să te joci.

Nina Cassian – Da, mi-a plăcut dintotdeauna să mă joc. Cei aleşi au nevoie de joc, ca şi copiii. Un *Joc cu mărgele de sticlă*. Jocul e un

instinct şi o necesitate. El presupune candoare, inocenţă, fantezie. La un moment dat se naşte din joc şi apetitul pentru poezie, pentru cuvinte. Cărud se instalează vocaţia, apare şi un anumit grad de responsabilitate. Intervin ţelul, mesajul scrisului care însă nu alterează plăcerea jocului. Ah, suprarealiştii cum mai ştiau să se joace!

Carmen Firan – Îţi trebuie seriozitate şi umor în orice joc, fie el și absurd. Sau logic.

Nina Cassian – Fireşte. Şi matematica şi muzica sunt jocuri. Apropo, eu eram foarte bună la rezolvarea ecuaţiilor de gradul doi. Dar ce-ţi spun eu ţie, profesoară de matematică! Poate o să părem pentru unii două stihii puse pe șotii, dar cui îi pasă?! Mie nu. Să ne păstrăm umorul!

Carmen Firan – Animalele au umor?

Nina Cassian – Umorul cred că discerne omul de animal. Ele nu râd, nu plâng. Se joacă însă. Au afecte iscate din instincte. Rânjetul tigrului nu e un râs. Plânsul câinelui e un scâncet. În umorul nostru noi putem fi ironici, sarcastici, insinuanţi, autoironiei… Râsul-plânsul nostru este o privire din afară.

Carmen Firan – O mască pe care ne-o trage sufletul pe faţă?

Nina Cassian – Că bine zici.

Carmen Firan – Şi sufletul?

Nina Cassian – Ce e cu el?

Carmen Firan – Unde se află?

Nina Cassian – Nu ştiu. În inimă?

Carmen Firan – Eu cred că peste tot.

Nina Cassian – Bine. Dar la suflet eu nu sunt prea tare.

Carmen Firan – Continuăm să ne jucăm şi în somn?

Nina Cassian – Subconştientul nostru e mai liber şi se joacă mai bine ca noi.

Carmen Firan – Au fost şi ani în care jocul nu te-a prins?

Nina Cassian – A fost o perioadă când m-am jucat mai puţin, când eram numită „poetă cerebrală” pentru că evadasem din vocabularul primar. I-a urmat o perioadă ludică. Poezia mea a fost mereu

Umorul cred că discerne omul de animal. Ele nu râd, nu plâng. Se joacă însă. Au afecte iscate din instincte. Rănjetul tigrului nu e un râs. Plânsul câinelui e un scâncet. În umorul nostru noi putem fi ironici, sarcastici, insinuanţi, autoironiei…

CE AVEM NOI AICI? UN EXPONAT DIN „ANIMALE MICI”.

ca o maree, un du-te-vino. N-am vrut să devin rutinieră şi îmi schimbam regimul destul de des.

Carmen Firan – Există totuşi în viaţa ta şi vreun joc întrerupt?

Nina Cassian – În cătuşa proletcultistă, din ’48 până în ’57 nu m-am jucat, prizonieră într-o greşeală venită de sus la care însă am participat, aşa că n-am nicio scuză. Sechelele s-au întins dincolo de acei 9 ani, şi mi-au deteriorat nivelul estetic. Dar nu şi crezul artistic.

Carmen Firan – Sunt situaţii în care trebuie să te joci pe furiş, fie şi doar ca să-ţi păstrezi integritatea, sau sănătatea sufletească. Alteori te faci că te joci pentru a salva cuvintele de viciu şi goliciune. Jocul e eliberator. Dar şi protector. Terapeutic.

Nina Cassian – Da, am cunoscut jocul şi sub formele astea.

Carmen Firan – Perioada proletcultistă a produs falşi scriitori şi a alterat opera multor creatori de talent. Ţi-a afectat poezia?

Nina Cassian – Cu siguranţă. Dar nici atunci nu mi-am pierdut umorul! Şi m-am refugiat în muzică, în poezii pentru copii, sau în limba spargă, o invenţie binefăcătoare.

Carmen Firan – Care sunt cele mai neaşteptate lucruri care ţi s-au întâmplat?

Nina Cassian – Neaşteptată – adevărată lovitură de măciucă – a fost apariţia în ziarul *Scânteia* a trei foiletoane succesive în care era desfiinţată cartea mea de debut „La scara 1/1”. Urmând strigătorului la cer articol despre „Putrefacţia poeziei şi poezia putrefacţiei” care-l înfiera pe Arghezi, atacul la adresa mea, o jună aflată la primul ei volum, marca exact distanţa de la armăsar la ţânţar. Se instala „obsedantul deceniu” cu teme obligatorii, cu interzicerea metaforelor şi a oricărei evadări din vocabularul pauper, chipurile „pe înţelesul poporului”. Acuzaţiile de „formalism”, „decadenţă” au continuat să-mi fie aduse pe durata a ani de zile, în ciuda eforturilor mele auto-desfiguratoare care, din fericire, nu s-au dovedit şi autodistrugătoare, întrucât am reușit să-mi revin.

Fiecare are mintea şi înţelegerea pe care le merită. *M-am bucurat de admiraţiat unor oameni talentaţi şi generoşi, dar am avut parte şi de multe răutăţi de la alţii*. *Nu spun că aceştia din urmă ar fi mediocri sau frustraţi*. *Fiecare cu limitele şi aşteptările lui. Înşelate ori împlinite*. *Nu m-am temut să înşel aşteptări*.

Cu totul neaşteptat a fost – 40 de ani mai târziu – impactul pe care poezia mea l-a avut în spaţiul englez şi american, în toate cele patru puncte cardinale, şi nu atât prin publicarea de cărţi, cât cu prilejul nenumăratelor recitări de care am avut parte nu numai în spaţul amintit, ci şi la festivaluri internaţionale de poezie la Toronto, Rotterdam, Ierusalim, în Irlanda, Italia, Suedia etc. Inexplicabil pentru mine acest impact în spaţiul american, dat fiind că poezia care se publică aici e atât de diferită de a mea – sau poate chiar aceasta să fie

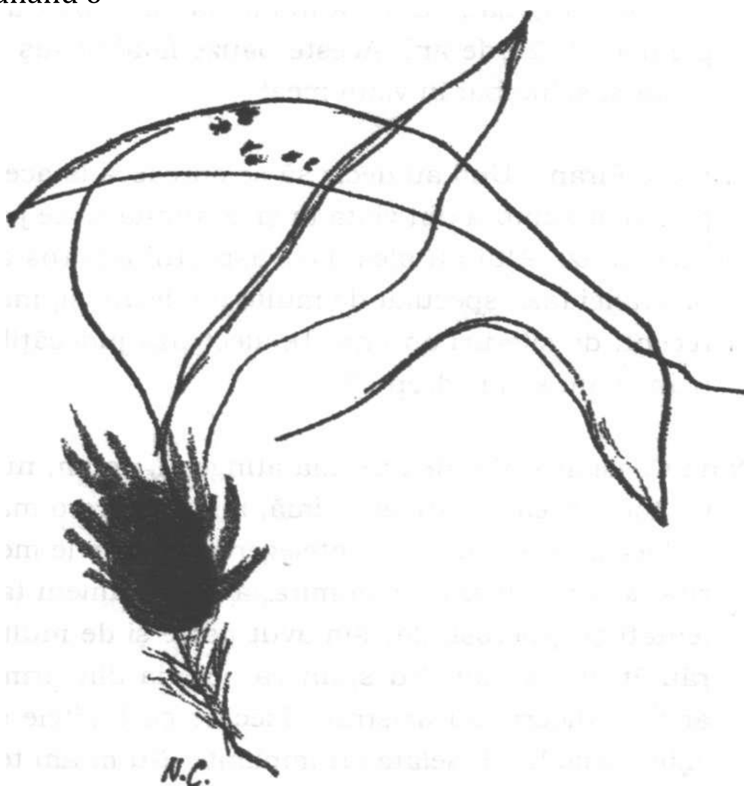
explicaţia.

Carmen Firan – Dacă ai putea ceva schimba în viaţa ta, care ar fi acel/acele lucruri? Şi cu ce ai începe?

Nina Cassian – Nu m-aş mai supune terorii „îndrumătorilor” de Partid, între 1948 şi 1956, scriind atâtea poezii convenţionale, lipsite de valoare. E drept că, în acea perioadă funestă, îmi găseam refugiul în compoziţia muzicală (mult mai greu de controlat) şi în de pildă, basmul pentru copii „Nică fără frică” (în acest domeniu mai erau îngăduite metaforele sau evadările în fantezie.) Dar în 1957, când ultima mea compoziţie „7 Capricii” pentru pian îmi atesta evoluţia firească, s-a întors poezia

V

la mine şi am primit-o cu frenezii, scriind carte după carte, încât am abandonat muzica pe timp de 17 ani! Am reluat-o în 1974 – compunând o

serie de lucrări, cred, importante (printre care „Vivarium”, „Variatio perpetua”, „Fascinaţii tonale”.) Dar nu trebuia să părăsesc

muzica pentru un atât de lung hiat, cum s-a întâmplat şi după exil, pentru alţi 20 de ani. Aceste pauze fatale le-aş fi evitat şi schimbat în viaţa mea!

Carmen Firan – Unii au decis să se oprească la acea perioadă sumbră din viaţa ta şi continuă să te judece şi azi. Alţii au ales doar aspectul amoros al biografiei tale, speculat de multe publicaţii şi, mai recent, de site-uri on line. Te afectează judecăţile trunchiate sau nedrepte?

Nina Cassian – Mai demult mă atingeau, acum, nu. Că tot vorbeai de suflet, inimă, minte, şi ce-o mai fi. Fiecare are mintea şi înţelegerea pe care le merită. M-am bucurat de admiraţia unor oameni talentaţi şi generoşi, dar am avut parte şi de multe răutăţi de la alţii. Nu spun că aceştia din urmă ar fi mediocri sau frustraţi. Fiecare cu limitele şi aşteptările lui. Înşelate ori împlinite. Nu m-am temut să înşel aşteptări. Şi nici să le contrazic.

Identitate. *Exil*. *Adaptare*. *Ratare*

Carmen Firan – Se vorbeşte despre şocul scriitorului care emigrează la o anumită vârstă – un scriitor format şi de succes în ţara natală – şi care se transplantează într-o cultură străină, într-o limbă nouă. Care ar fi capcanele care-l aşteaptă? Putem lua chiar cazul tău.

Nina Cassian – Emigrând aici, eu eram sigură că voi rămâne anonimă pe tot restul vieţii, eram împăcată cu ideea. Tot ce mă interesa era să continui să scriu în româneşte şi poate să public în româneşte. Când am venit eu aici, Ceauşescu încă era la putere şi a mai fost încă patru ani. Deci n-aveam pe atunci perspectiva nici măcar a întoarcerii sau a publicării în România. Dar astea nu m-au afectat în niciun fel. Problema mea era de a supravieţui fizic, deşi mă însoţea ca o pavăză ideea sinuciderii. Eu puteam s-o închei oricând. Mie mi s-a întâmplat un miracol, adică ceva cu totul – era să zic – nemeritat. Pentru că n-am mişcat un deget, pur şi simplu mi-au căzut nişte pere mălăieţe în gura nătăfleţei.

Carmen Firan – Norocul săgetătoarei?

Nina Cassian – Poate, dacă săgetătoarele sunt considerate norocoase, pentru că eu abandonasem complet ideea continuării carierei sau a regăsirii mele într-o altă limbă. Nici vorbă de aşa ceva.

Carmen Firan – Erai împăcată prin urmare să scrii în româneşte şi să continui să publici în România.

Nina Cassian – Da, cândva, când avea să se poată… În orice caz

nu m-am considerat exilată în sensul pierderii statutului meu de scriitor. Eu am fost aceeaşi. Limba română e sângele meu.

Carmen Firan – După ce te-ai stabilit în New York ai continuat să scrii poezii în româneşte?

Nina Cassian – Când îmi venea. Nu planific actul creator.

Carmen Firan – O poetă îmi spunea că ea se scoală în fiecare dimineaţă la ora 5 şi scrie fie o poezie, fie note de jurnal.

Nina Cassian – Să fie sănătoasă.

Carmen Firan – Nu mai e printre noi.

Nina Cassian – îmi pare rău. Eu nu am fost niciodată disciplinată, în sensul ăsta, nicio zi fără o poezie. Am scris când am avut ceva de spus, la orice oră, oriunde, pe orice. Aş fi putut scrie mai mult? Poate. Dar nu mi-am programat cantitatea.

Carmen Firan – Dar acum? Cât scrii?

Nina Cassian – Mai puţin. Vezi şi tu cum e bătrâneţea profundă. Mă dezamăgeşte. Nu vreau să te sperii, dar nu e nicio bucurie. Citesc, traduc, mai şi scriu uneori. Mai mult împinsă de Maurice. E timpul antologiilor, reeditărilor. Deşi nu mai văd rostul nici pentru ele. Am spus ce am avut de spus. Memoriile am avut inspiraţia să le public demult. Acum încep să mă leapăd de mine însămi. Am donat recent arhivei Universităţii New York manuscrise, partituri, scrisori.

Carmen Firan – Poezia ta s-a schimbat de când ai emigrat?

Nu m-am considerat exilată în sensul pierderii statutului meu de scriitor. Eu am fost aceeaşi. Limba română e sângele meu.

Nina Cassian – Nu. Numai când am scris în englezeşte, ceea ce s-a întâmplat abia după zece ani, când a venit la mine limba nouă prin poezie, în mod natural. N-am căutat-o, n-am avut ambiţia să-mi propun să scriu în englezeşte. Când mi s-a ivit, nu ştiu cum s-o numesc – toate cuvintele astea sunt atât de pretenţioase – muza, inspiraţia, sau mai ştiu eu ce. Aceste fantome nici nu prea există.

Carmen Firan – Dar ce există?

Nina Cassian – Există impulsuri din afară, momeli. Nu ştiu cine îmi suflă cuvintele.

Carmen Firan – Nu sunt astea sinonime pentru inspiraţie?

Nina Cassian – Dacă vrei putem să-i spunem aşa, dar cuvântul e atât de bombastic, încât mă jenez să-l folosesc.

Carmen Firan – Când ai început să scrii pe englezeşte, ţi-a venit pur şi simplu poezia ca dicteu?

Nina Cassian – Da, am început să gândesc şi chiar să şi simt. Atunci da, poezia mea s-a schimbat, nu ştiu dacă în bine sau în rău, dar fără îndoială era schimbare de voce cum se întâmplă la băieţii adolescenţi. Era altfel.

Carmen Firan – Ştiu că ţi-ai găsit editori americani destul de devreme după ce ai ajuns aici.

Nina Cassian – Mult prea devreme. Oricum, peste aşteptările mele.

Carmen Firan – Au fost atrași mai mult de poeziile tale vechi traduse din româneşte sau de cele scrise direct în engleză?

Nina Cassian – Cred că s-au ataşat mai mult de poeziile mele vechi, deşi am avut marea surpriză ca un critic important din Houston Texas să scrie o recenzie la volumul meu de versuri scris în engleză în care spunea că fusese ferm convins că poezie nu se poate scrie decât în limba natală şi că era nevoit pentru prima oară să-şi schimbe părerea citindu-mi cartea. I s-au părut adică fireşti poeziile, nu plantate artificial.

Carmen Firan – Crezi că asta se datorează şi apariţiei lui Maurice în viaţa ta şi faptului că ai vorbit limba în casă, cum se spune?

Nina Cassian – Cred că a contat şi asta într-o măsură, deşi noi ne-am întâlnit mai târziu. Dar fără-ndoială că prezenţa lui şi comunicarea noastră m-au ajutat. De altfel, îi cer sfatul când scriu. Mai fac greşeli, nu doar ortografice, dar de vocabular, aş minţi să spun că sunt la mine acasă în limba engleză. Dar lucrez la o nouă carte cu poezii mai vechi traduse de mine însămi şi poezii noi scrise în englezeşte, direct, după cum îmi căşună. Dar cum e la tine?

Carmen Firan – Abia recent am început să scriu direct în engleză. Cam tot după zece ani de când m-am stabilit aici. O piesă de teatru scurt, eseuri, un scenariu de film. Mi-am tradus singură câteva poezii, doar că nu sunt sigură că sunt aceleaşi. Am adăugat, am strâns, am schimbat, sunt practic poezii noi, e altceva. Limba e mai mult decât suma cuvintelor. Are o energie foarte greu de transpus. Un admirabil scriitor şi prieten bun la care ţin foarte mult, Bruce Benderson…

Nina Cassian – … şi care a scris o carte grozavă…

Carmen Firan – Te referi la *The Romanian*. Ei, bine, Bruce îmi spune că avem ghinionul şi eu şi Adrian că în casă vorbim româneşte. Doar ne certăm pe englezeşte, nu ştiu de ce. Poate pentru a evita escaladarea discuţiei, engleza e mai sobră, are rigoare anglo-saxonă.

Cred că e un mod subconştient de a ne proteja. Puterea cuvintelor e mai mare în limba maternă.

Nina Cassian – Eu aş fi preferat ca Maurice să fie român.

sufletul. meu. Indiferent de consecinţe, dacă mă ajuta la literatură, sau nu.

Carmen Firan – Presiunea lui Bruce asupra noastră de a începe să scriem direct în engleză, precum şi exemplele cu care vine de scriitori străini, francezi, germani, israelieni care au reuşit să facă saltul şi să scrie în engleză, se susţine pe ideea că drumul de la încheierea unei cărţi până la publicarea ei ar fi mult mai scurt şi mai uşor dacă aş fi capabilă să elimin procesul complex şi îndelungat al traducerii. Pentru un scriitor procesul traducerii şi redactării poate fi o obsesie, fără să mai vorbim şi despre performanţa traducerii care poate fractura definitiv şansa publicării. Pentru alţi creatori emigranţi – muzicieni, pictori – e mai uşor. Cât de uşor poate fi în această lume care are alte reguli, alte grile ale pieţei. Dar noi care manipulăm cuvinte şi trăim din cuvinte suntem foarte vulnerabili la orice ţine de acest subiect. Am exemple înfricoşătoare de scriitori care odată cu exilul pretind că s-au ratat, că talentul i-a părăsit şi invocă principală cauză ca fiind handicapul limbii. Alţii explică insuccesul de a pătrunde pe piaţa editorială americană prin faptul că vin dintr-o cultură minoră, dintr-o limbă de mică circulaţie. Iar pe unii i-a părăsit pur şi simplu muza odată cu stabilirea într-o lume nouă în care au fost forţaţi să o ia de la capăt cu toate.

Nina Cassian – Nu mi se par că s-ar sprijini decât parţial pe vreo realitate… înainte de a-mi apărea aici prima carte, care de altfel a fost publicată foarte repede, la doar un an după ce am venit la New York, un prieten scriitor îmi dădea telefoane constante cu sfaturi spunându-mi „uite care e reţeta, eu o s-o aplic pentru romanul pe care o să-l scriu: sex, violenţă, în tot cazul o crimă”…

Carmen Firan – Nu apăruse atunci Davinci Code şi nu făcuse încă Mel Gibson filmul „Patimile…”, că ar fi adăugat şi religia.

Nina Cassian – Exact. Reţeta nu a prins se pare la scriitorul al cărui nume nu vreau să-l rostesc şi care a publicat până acum aici doar o carte sub orice critică. Şi la fel, un alt prozator de pe Coasta cealaltă a Americii, care deşi a ştiut toate reţetele, nu a dat nicio carte remarcabilă până acum. El şi-a găsit totuşi o cale aici speculând senzaţionalul, dar nu se află pe nicio listă de scriitori reputaţi, cum e de

pildă Norman Manea la ora actuală. El nu scrie în engleză, dar e cel mai publicat şi premiat dintre scriitorii români emigraţi.

Poezia „Corbul" a lui E.A. Poe tradusă liber, fără incantaţia aceea extraordinară, fără repetiţiile muzicale, ar suna aşa: „Într-o noapte aud bătăi în uşă. Deschid uşa, e un corb. îl întreb: O s-o rqvăd pe Lenore? Nu, spuse corbul. Ei, aş!" Şi am terminat poezia.

Carmen Firan – Ştiu că există această frământare obsesivă a unor scriitori români, unii dintre ei în New York, care deplâng superficialitatea culturii americane, imposibilitatea de a cuprinde în limba engleză „bogăţia spiritului şi unicitatea trăirilor din limba maternă". Mă rog, lamentaţie discutabilă. Am asistat la astfel de discursuri, pe vremuri, când lucram la Institutul Cultural. Erau mai mult scuze, cu aere de superioritate, decât motive reale. Pentru ei ratarea, sau să-i zicem nereuşita de a se realiza aici, este legată în special de transpunerea infidelă a unei scriituri care depăşeşte capacitatea băştinaşilor de a o recepta la adevărata valoare. Când de fapt motivul ar trebui căutat în altă parte. Tu ai explicat foarte bine, şi am acelaşi sentiment, că limba nu poate fi un impediment. O incapacitate de adaptare, mai degrabă? E bine să rămâi român, dar într-un mod inteligent şi universal. Or, în momentul în care îţi identifici duşmanul care poate să fie limba engleză, sau insensibilitatea editorului american, sau competiţia „neloială", sau nevoia pieţei de o reţetă, cum spunea scriitorul pe care l-ai invocat – sex-violenţă, intri într-un blocaj. Ai tot timpul senzaţia că trebuie să faci altceva decât îţi dictează instinctul.

Nina Cassian – Fereşte-te de această presiune şi continuă să fii tu însăţi! Aşa cum a fost Conrad. Sau Nabokov. Nici *Lolita*, nici *Pale Fire*, care sunt bijuterii, nu cred că au fost scrise sub presiunea noului loc în care sălăşluiau. Sigur că a intra într-o limbă, oricare ar fi ea, este cea mai fascinantă şi mai dificilă aventură pe care o poate trăi cineva, pentru că dincolo de cuvinte stă înmagazinată cantitatea de istorie, de mentalitate, de psihologie. Limba e un rezervor, un instrument atât de complex, încât într-adevăr ar trebui să re-faci sau să te contra-faci sau să te substitui unei alte culturi. Nu e imposibil de făcut…

Carmen Firan – Dar e nevoie?

Nina Cassian – Nu ştiu. Mă întreb şi eu dacă e nevoie. Eu cred că trebuie să-ţi urmezi vocea, personalitatea, destinul literar în orice condiţii. *Raiul meu, rămâi aşa*.

Carmen Firan – Dar adaptarea?

Nina Cassian – Un exemplu negativ în sensul adaptării este Joseph Brodsky. El s-a autotradus în englezeşte, dar toţi americanii cu care am vorbit despre asta îmi spun că sună bizar, nefiresc. Asta şi pentru că majoritatea, dacă nv; toată, poezia rusă este încarcerată în formă strictă, în ritm şi rimă. Brodsky s-a tradus cu ritm şi rimă şi n-a avut ecou". A luat premiul Nobel, e adevărat, a fost profesor, a scris eseuri excepţionale, printre care unul remarcabil despre Marina Tvetaeva, dar în America poezia lui a atins admiraţia pentru performanţa tehnică, nu artistică. Pe de altă parte, a traduce în vers liber, chiar François Villon sau Rimbaud, cum am avut ocazia să discutăm la sesiunea despre traduceri organizată de tine la Institutul Cultural acum câţiva ani, este un demers lipsit de relevanţă. E valabil şi invers, fireşte. Poezia „Corbul" a lui E.A. Poe tradusă liber, fără incantaţia aceea extraordinară, fără repetiţiile muzicale, ar suna aşa: „Într-o noapte aud bătăi în uşă. Deschid uşa, e un corb. îl întreb: O s-o revăd pe Lenore? Nu, spuse corbul. Ei, aş!" Şi am terminat poezia.

Carmen Firan – Trăiesc scriitorii emigranţi cu sabia ratării deasupra capului?

Nina Cassian – Ratarea este un lucru îngrozitor. Şi care se întâmplă şi s-a şi întâmplat în familiile cele mai bune. Cu exemple concrete. N-are rost să discutăm cine a reuşit în America, cine n-a reuşit. Ratarea, ca şi succesul, vin din interior. Dacă cineva îşi pierde încrederea în sine, în vocaţia lui, se ratează. Am avut cândva o discuţie cu Paul Celan la Paris şi vorbind despre un prieten comun, un poet, i-am spus: „S-a ratat". La care Paul a sărit în sus: „Cum poţi să spui aşa ceva? Cât timp omul trăieşte, n-ai voie să foloseşti acest cuvânt ca pe o condamnare. Nu se ştie, poate c-o să-şi revină".

Carmen Firan – Ratarea nu există până n-ai spus tot şi n-ai închis ochii. Cum ai descrie-o?

Nina Cassian – Pierderea apetitului. Eu de exemplu m-am ratat în muzică aici, în America, deşi muzica este un limbaj universal. M-a părăsit. N-am mai avut tragere de inimă să compun. Am compus o singură lucrare pe care o am de altfel aici, pentru pian, numită *De două ori cinci degete*. O lucrare cvasi-didactică şi nimic altceva. Nu ştiu cum s-a întâmplat, poate şi din comoditate, dar e pentru mine o rană nevindecată, permanent deschisă. Da, m-am ratat în muzică aici.

Carmen Firan – Am vorbit cu mulţi scriitori veniţi şi din alte ţări

est-europene. E un subiect care revine, chinuitor, oricât am vrea să-l ignorăm sau să-l înnobilăm noi. Aud mereu invocat faptul că aici eşti obligat să supravieţuieşti la alte cote, mult mai draconice decât cele din ţara de unde ai venit. Mulţi dintre ei erau scriitori consacraţi la ei acasă, aveau recunoaştere, premii, burse, drepturi de autor. Aici au intrat în sistemul american şi asta le-a castrat într-un fel muza. Se aplică la mulţi la care noi ne uităm cu puţină milă, cu puţină distanţă şi spunem, ei, au dat o carte mare, sau două-trei bune „acasă", dar aici n-au făcut mare lucru. De ce crezi că ar fi avut nevoie? Flexibilitate, disciplină, relaţii, noroc, ambiţie?

Nina Cassian – Nu ştiu. Fiecare cu ale lui. Cred însă că ambiţia poate fi uneori un stimulent, alteori un obstacol. E util să fii ambiţios într-un proiect concret, pentru a atinge ceva, dar ambiţia ca atare, pe termen lung e un sentiment devorator.

Carmen Firan – De acord. Ambiţia poate mobiliza, dar cred că pune şi limite subconştiente. În plus, ambiţioşii sunt percepuţi ca personalităţi crispate, lipsite de umor, uneori oportuniste, sub motivaţia că scopul ar scuza mijloacele. Asta îi face neplăcuţi, chiar dacă sunt fiinţe inteligente sau instruite. Elevul din prima bancă nu e neapărat admirat, deşi lumea îi ştie valoarea. Eşti ambiţioasă?

Nina Cassian – Nu. N-am avut ambiţie. Am venit aici fără cea mai mică pretenţie, fără cea mai mică speranţă că voi reuşi vreodată să-mi continui cariera.

Carmen Firan – Deci ai toate datele să fii invidiată. N-ai ambiţie, dar ai noroc, e cea mai enervantă combinaţie.

Nina Cassian – E uimitor, dar mi s-a întâmplat, într-adevăr. Dar nu părăsisem creionul, pentru că nu pe computer scriam când am venit aici. Scriam pe petecuţe de hârtie, cu un creion bont, la aeroport, pe plajă, unde mi se năzărea. Era o formă de uşurătate, de spontaneitate, în ultimă instanţă.

Carmen Firan – Crezi că ai putea fi acuzată că ţi-ai permis luxul de a scrie şi a face ce-ai poftit într-un timp când nu existau multe opţiuni în România? Mai sunt unele voci care murmură indispuse despre acel *dolce far niente* al anilor tăi de tinereţe…

Nina Cassian – Să murmure. Eu nu mai aud bine de mulţi ani. În România scriitorii erau privilegiaţi, da, dar fără lux, să fim realişti. Aveam dreptul să mergem la casele de vacanţă la Sinaia sau la Neptun, ori la Mogoşoaia, pe bani mai puţini. Sau la restaurantul Uniunii

Scriitorilor… Eu am preferat 2 Mai. Am adorat marea. Acolo a existat o aşa-zisă contracultură. Se nasc însă legende, se mistifică mult.

Carmen Firan – Dar în America?

Nina Cassian – Venind aici eram total incapabilă să fac ceva pentru a supravieţui – secretară, ospătăriţă? Mie toate-mi cad din mână. Ştiam doar micile mele

M-am ratat în muzică aici, în America, deşi muzica este un limbaj universal. M-a părăsit. N-am mai avut tragere de inimă să compun. Nu ştiu cum s-a întâmplat, poate şi din comoditate, dar e pentru mine o rană nevindecată, permanent deschisă.

rânduleţe şi muzica clasică. Aici compozitorii sau scriitorii sunt în majoritate profesori, adică se susţin altfel. Dar aşa este şi în alte ţări. Am predat şi eu la New York University, am dat şi ore de pian. Nu am avut niciodată bani, dar m-am mulţumit cu ce am avut.

Carmen Firan – Te-ai simţit răsfăţată de destin?

Nina Cassian – Şi destinul cum l-am defini?

Carmen Firan – Poate ca pe suma alegerilor noastre?

Nina Cassian – Bun. Dar când alegi în libertate e una, şi când eşti forţat să alegi e alta.

Carmen Firan – A trebuit vreodată să alegi ce n-ai fi vrut?

Nina Cassian – De pildă să rămân în America. Am fost forţată.

Carmen Firan – Dar până la urmă s-a dovedit o alegere forţată benefică.

Nina Cassian – Şi asta e adevărat.

Carmen Firan – Când am ajuns eu la New York, poezia ta era afişată în vagoanele de metrou, te-am văzut recitând în săli arhipline seducându-ţi audienţa, am fost la aniversarea ta la 80 de ani organizată de Poetiy Society of America la National Arts Club…

Nina Cassian – Ai şi vorbit atunci despre mine, iar eu te-am prezentat ca pe alter ego-ul meu.

Carmen Firan – Da. În sală se afla elita literară, redactori de la Norton, *The New Yorker*, scriitori, editori şi ziarişti americani importanţi, şi am avut pentru prima dată revelaţia că eşti mai preţuită în America decât în ţara natală. Iar audienţa era de altfel aproape exclusiv americană.

Nina Cassian – Dar cine e profet în ţara lui?! Pe mine mă interesează altceva la tine: Ai vreun regret mai vechi sau mai recent? Şi care ar fi acela?

Carmen Firan – Am regrete, majoritatea vindecate, precum rănile vechi. Regret, de exemplu, că nu i-am arătat mamei mele dispărute prematur lucrurile tandre pe care le simţeam pentru ea. Mi se păreau de la sine înţelese. În tinereţe mai ales, evitam exteriorizările, mi se părea jenant să-ţi declari dragostea sau admiraţia pentru cineva, fie ei şi părinţii sau mai ales ei, mă temeaifi de gesturile tandre care mi-ar fi trădat emoţiile. Fusesem decretată raţională, cerebrală, cam ironică, şi am intrat în rolul ăsta cu trufia vârstei.

Nina Cassian – Şi la asta ne nimerim.

Carmen Firan – Mai regret că n-am venit mai devreme, mai tânără în ţara asta, după cum regret zilele, săptămânile, lunile în care am fost angajată în false proiecte. Cea mai vinovată mă simt când pierd timpul sau îl consum aiurea (cu întâmplări sau oameni) şi am avut astfel de experienţe. Acum mă corectez din mers. Fac doar ce-mi place şi mă văd numai cu oameni de la care am ceva de învăţat. Mă străduiesc să spun „da" tot mai rar şi încerc să scap de natura mea politicoasă. Mă simt bine aici, cu familia şi prietenii mei.

Nina Cassian – Cred că şi tu eşti o săgetătoare norocoasă. Dar şi muncitoare.

Carmen Firan – în urmă cu ceva ani ai fost în România să-ţi lansezi cartea de memorii şi ştiu că ţi s-a luat un interviu la televiziune.

Nina Cassian – Da, şi prima întrebare a fost cam aşa: Nu credeţi că succesul dumneavoastră în America se datorează faptului că sunteţi evreică?

Carmen Firan – Şi nu ai confirmat? La o astfel de întrebare eu aş fi răspuns sec: Ba da.

Nina Cassian – Poate că aşa ar fi trebuit. Întâi am rămas stupefiată, după care i-am răspuns cu o anecdotă. Un ziarist american discută cu un ziarist sovietic, şi printre altele îi spune: „Am auzit că la dumneavoastră în ţară cam este antisemitism". La care ziaristul sovietic îi răspunde: „La noi? Nici vorbă! Doi miniştri adjuncţi la cultură sunt evrei, trei primari de raion la Moscova şi doi la Leningrad sunt evrei, avem trei demnitari evrei în ministerul comeţului... Dar la dumneavoastră câţi sunt?" „Nu ştiu", spune ziaristul american, „noi nu-i numărăm".

Carmen Firan – Pornind de la această anecdotă, ajung la un subiect cu care scriitorii evrei se confruntă la un moment dat, dacă sunt de un oarecare succes. Iar cei neevrei sunt suspectaţi că ar fi

evrei, altfel de unde să li se tragă succesul?! Sigur, gândire primitivă, caracteristică anumitor cercuri… Problema evreiască a existat sau există pentru tine?

Nina Cassian – Am trimis după vizita mea în România o scrisoare la revista „Minimum" din Tel Aviv a lui Mirodan unde relatam vizita mea în România şi interviul de care am pomenit şi în care spuneam că pentru mine această „problemă gvreiască" nu a existat decât în 1940, când am fost dată afară din şcolile româneşti. Atunci am resimţit-o. În timpul războiului situaţia evreilor era bineînţeles acută. Ştiam că se întâmplă ceva foarte grav cu acest neam pe cât de ales pe atât de oropsit, dar ceea ce m-a atras pe mine la aşa-zisul comunism – că nici nu mai putem rosti acest cuvânt fără să ni se facă un nod la limbă –, nu a fost situaţia evreilor, ci un catehism utopic de idei generale în care erau abolite toate contradicţiile, antagonismele sângeroase de clase, rase, popoare, naţiuni. Bineînţeles că era utopic, dar declama dispariţia statului, dispariţia banului – ochiul dracului. Cu totul altele erau preocupările mele şi atracţia, magnetismul pe care le-am simţit faţă de această utopie despre care nici nu citisem prea mult; eu n-am citit Marx, n-am citit Engels, am citit o broşurică, Manifestul partidului comunist.

Carmen Firan – Dar din ideile astea generale, cum le numeşti tu, ai regăsit ceva în comunismul din România sau de aiurea?

Nina Cassian – Nu, ferească Dumnezeu, am şi spus asta în repetate rânduri. Comunismul nu a existat.

Carmen Firan – Ba şi cum a mai existat! în numele lui s-au făcut crime şi s-au distrus generaţii.

Nina Cassian – Nu, n-a existat decât cu numele, decât demagogic. În numele lui, da, au fost victime, dar a nu se lua numele Domnului în deşert… Tot aşa a fost luat numele acestei utopii în deşert, şi practic s-a demonstrat că în locul ideilor generoase invocate s-au instalat nişte dictaturi sângeroase şi nişte orori, ucideri în masă.

Carmen Firan – Dar spune-mi, tu numeşti comunismul utopie…

Nina Cassian – Da.

Carmen Firan – Cum poate o utopie să aibă concreteţe?

Nina Cassian – Nu poate să aibă. Pe mine însă m-a ajutat să-mi desăvârşesc într-un fel profilul moral.

Carmen Firan – în ce sens moral?

Nina Cassian – Dezinteresarea de bunuri materiale, un anume

sentiment umanitar global care m-a ferit de aroganţă şi narcisism.

Carmen Firan – Ai fi putut ajunge la ele şi altfel. Nu cred că e nevoie să îmbrăţişezi ideile comuniste pentru a ajunge la sentimente umanitare. În plus, sistemul comunist s-a dovedit inuman.

Nina Cassian – Aşa-zisul comunism. Eu nu-l mai pot numi aşa pentru că mi se pare o minciună, o fărădelege. Pe mine m-a scăpat de egolatria acerbă şi fulminantă, poate inerentă creatorului. Mie mi-a priit, şi întrucât credeam într-o armonie, fie ea abstractă şi imposibilă, m-a scutit de o serie de meschinării personale.

Problema evreiască aşadar nu a constituit principala cauză pentru aderarea mea la utopia comunistă. Mult mai importantă mi se părea acea îmbrăţişare universală a locuitorilor de pe acest pământ.

Carmen Firan – Altă utopie…

Nina Cassian – Da.

Carmen Firan – Aici ne despărţim. Subiectele astea îmi dau un sentiment de frustrare, sufocare, furie.

Nina Cassian – E treaba ta. N-ai decât să închizi aparatul ăla de înregistrat dacă nu-ţi convine ce auzi.

Carmen Firan – Revin la instalarea acelei utopii de care vorbeşti…

Nina Cassian – Nu s-a instalat nicio utopie, a fost negată de la A la Z…

Carmen Firan – Ce-a fost atunci în România după război, dacă nu comunism? Alpinism? Cum vrei să numeşti acea noapte lungă, sângeroasă, absurdă?

Nina Cassian – Dictatură.

Carmen Firan – Dar o dictatură comunistă! Căci sunt şi alte tipuri de dictaturi…

Nina Cassian – Cel mai sinistru a fost cultul personal al lui Ceauşescu.

Carmen Firan – Şi cei care l-au întreţinut nu erau comunişti? Lor cum vrei să le spui?

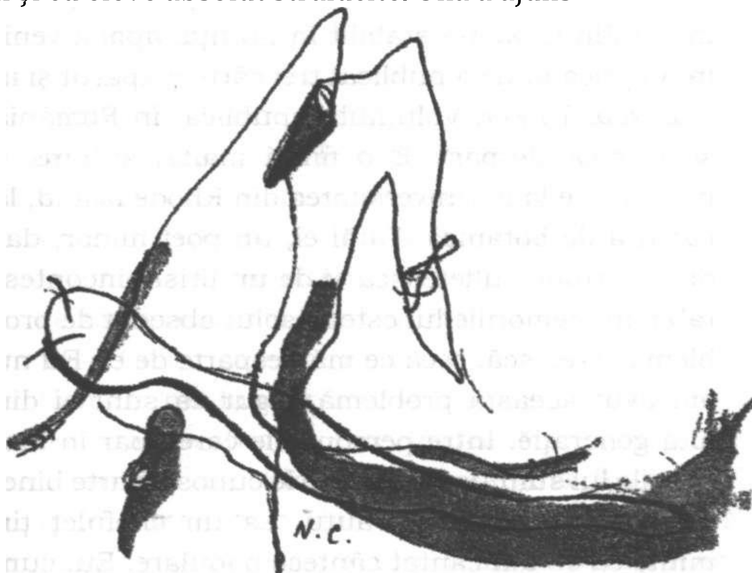
Nina Cassian – Păi să-i numim atunci alpinişti. Că tot voiau să se caţăre tot mai sus. Nu cred că ne înţelegem. Ceea ce s-a instaurat în România a fost o dictatură absurdă care nu are de-a face cu ideile generoase ale comunismului.

Carmen Firan – Numai generoase nu le-aş numi. Paranoice, poate. Dar abandonez subiectul…

Nina Cassian – Bine faci.

Carmen Firan – După război, în România, ai suferit fiind evreică, ai simţit pe pielea ta antisemitismul?

Nina Cassian – L-am simţit când, în timpul războiului, am fost dată afară din şcolile evreieşti. Dar în mod paradoxal, ne-am adunat la o şcoală evreiască de fete, cu profesori evrei, o şcoală de ghetou, dar cu dascăli şi cu eleve absolut strălucite. Una a ajuns

profesoară de matematică la Sorbona, alţii au ieşit medici, scriitori. Ai zice că ne-au făcut un bine… Citesc acum memoriile lui Emil Dorian. Cu fata lui, Margareta, am fost prietenă în România şi ne-am reîmprietenit aici după mult timp – ea a plecat în ’48 din ţară, s-a stabilit în Franţa, apoi a venit în America unde a publicat trei cărţi, a apărut şi în *The New Yorker*. Volumul ei publicat în România se numea „Ierbar”. E o fiinţă înaltă, subţire, o plantă. Preda la Universitatea din Rhode Island, la catedra de botanică. Tatăl ei, un poet minor, dar de o puritate sufletească şi de un lirism incontestabil, în memoriile lui este absolut obsedat de problema evreiască, ceea ce mă desparte de el. Eu nu am avut această problemă, sigur că sunt şi din altă generaţie. Între personajele care apar în memoriile lui sunt unele pe care le cunosc foarte bine, de exemplu, Nicolae Tăutu. La un chefuleţ ţin minte că eu am cântat cântece populare. Eu, cum ştii, am un întreg repertoriu, ai asistat de câteva ori la recitalurile mele între prieteni. Şi Tăutu mi-a spus „Eşti mai romancă decât noi toţi”,

observaţie care m-a flatat.

Carmen Firan – Cine era Tăutu?

Nina Cassian – Poet minor, de care noi râdeam; mergeam la şezători împreună şi ¿1 citea „Doamna verde, doamna verde”, avea el o poezie antinazistă, dar fusese legionar, dar eu n-am ştiut, deşi observaţia lui ar fi trebuit să mă pună pe gânduri. El era mare făcător de farse. Unele geniale care demascau caractere, după felul cum reacţionau. De pildă eram pe vapor, într-o croazieră. El făcea parte dintr-un corp de armată în care erau şi sovietici, se chema „Tudor Vladimirescu”. Şi Laurenţiu Fulga făcea parte din acel grup. Tău tu a lansat pe vapor „Radio Bucureşti”. Aiurea! Vorbea el şi un complotist asociat. Făcuseră o emisiune în care se dădeau, vezi Doamne, premiile Uniunii Scriitorilor. Premiul II la poezie l-a luat Maria Banuş care a făcut o criză de isterie că n-a luat premiul I, s-a certat cu cea mai bună prietenă a ei din copilărie, Vera Călin, care încerca s-o liniştească. Eusebiu Camilar n-a luat premiu la proză şi a ieşit afară pe covertă şi a strigat: „Uite, marea! Marea cel puţin e cinstită!” în schimb a luat Zaharia Stancu. Eu n-am luat nimic, dar a luat Eugen Frunză. Nu mi-a convenit, dar n-am făcut un scandal din asta. Reacţiile erau nemaipomenite la o astfel de farsă...

Carmen Firan – Asta mi-aduce aminte de filmul lui Mircea Daneliuc, „Croaziera”, care nu era cu scriitori, dar era tot cu premianţi, la concursul „mâini îndemânatece”.

Nina Cassian – Exact. Filmele lui realiste erau extraordinare.

Ce

Familie. *Moştenin*i.

Prieteni. *Emoţii*

Carmen Firan – La vârsta de cinci ani ai scris prima poezie şi ai compus primul vals. Confirmi regula vreunei moşteniri a talentului? Ai artişti în familie?

Nina Cassian – Există cu siguranţă părinţi geniali cu copii mediocri, părinţi mediocri cu copii geniali sau geniali cu geniali şi mediocri cu mediocri. Departe de mine gândul de a dispreţui un ins mediocru care are dreptul la viaţă ca şi unul excepţional, cu condiţia de a nu fi invidios, malefic sau ţâfnos (am avut parte recent de un asemenea individ). De asemeni, în imediata mea apropiere, cunosc un tată şi o fiică, ambii deosebit de dotaţi, dar şi o mamă ultratatentată cu o progenitură oarecare... Se întâmplă.

Carmen Firan – Ţi-ai dorit copii?!

Nina Cassian – Mi-am dorit, dar n-a fost să fie.

Carmen Firan – Care a fost relaţia cu tatăl tău? Dar cu mama ta?

Nina Cassian – Părinţii mei? Ambii cu şcoală puţină (3 – 4 clase de liceu). Dar, fără îndoială, erau talentaţi. Pe tata l-am adorat. Mama cânta cu o voce de sopran, mică, dar exactă, lieduri de Schubert, Schuman sau Brahms, acompaniată de tata la pian, cu degetele lui nu prea învăţate. El scria şi poezii (mama doar ocazional), avea caiete întregi, preferinţele lui mergeau spre Minulescu şi Topârceanu, până l-a descoperit pe Arghezi. Tata mi-a „predat" splendoarea limbii române, gustul pentru poezie şi muzică (am notat undeva în „Memoriile" mele că e o binecuvântare să creşti în tonuri poetice, în adierea marii muzici...) Tata mi-a mai transmis o trăsătură care mi-a îmblânzit adesea parcursul: umorul. A fost acreditat ca important traducător – în special din germană. Nu înseamnă că „ucenica" nu şi-a depăşit „maestrul" în creaţia poetică sau muzicală. Veşnică recunoştinţă părinţilor mei care mi-au alimentat şi încurajat devenirea – chiar dacă de la un moment dat nu-mi mai înţelegeau enunţurile şi intonaţiile!

Carmen Firan – Care a fost cea mai puternică emoţie de care îţi aduci aminte?

Nina Cassian – Cea mai puternică emoţie de care-mi amintesc acum (or mai fi fost şi altele într-o atât de lungă viaţă) a avut loc în 1946. Locuiam cu părinţii şi-mi făceam somnul de după amiază cu primul meu soţ, Vladimir Colin, când mama mi-a bătut în uşă spunându-mi că mă caută cineva la telefon. „Cine?", întreb. „Ion Barbu", îmi răspunde ea.

Nu mi-a venit să-mi cred urechilor. Cum aşa? Idolul meu întru poezie să mă caute pe MINE? Cel care în ochii şi în mintea mea devenise suveranul pontif, magicianul suprem al cuvântului încifrat şi exploziv totodată?

Mă invita la Capşa să „discutăm manuscrisul" (e vorba de „La scara 1/1" – îl lăsasem spre consultare la cenaclul lui Miron Radu Paraschivescu). Oricum, acea emoţie fulgurantă – amestec de evlavie, speranţă şi spaimă – o simt şi azi în ţesutul meu (în acea parte a lui care, pare-mi-se, nu îmbătrâneşte).

Carmen Firan – Cum a fost la Capşa? Ce-aţi vorbit? Ce-aţi mâncat? Cum era Ion Barbu?

Nina Cassian – Deşi, în tinereţea mea, când mă încercam, ca amatoare, în arta plastică, reuşeam mai ales în portrete – nu mă încumet să-l concurez pe G. Călinescu, în portretul pe care acesta i-l face lui Ion Barbu, în *Istoria Literatorii Române*. Când l-am cunoscut, marele poet şi matematician avea 52 de ani. Eu aveam 22 şi, în nerozia mea juvenilă, îl consideram bătrân. E drept că această eroare a mea era ajutată şi de aspectul lui fizic: şuviţe rare, cărunte, o mustaţă de morsă acoperindu-i gura (nu i-am văzut niciodată dinţii), forma trupului neclară sub grămada de haine, bastonul imperativ cu care, lovind duşumeaua, îşi sublinia frazele – totuşi, ochii drăceşti! E posibil să mă fi iubit, dar eu trăiam întâlnirile noastre ca într-o transă, eram necoaptă, copleşită de atenţia pe care mi-o acorda şi de care, în curând, m-am dovedit nevrednică. O obscură nevoie de a-l răni, un puseu de sadism, într-o scrisoare, mi-a pomenit de propensiunea mea de a chinui inofensive animale – a, nu! el nu era nicidecum inofensiv, tutela lui mă podidea enorm, şoricelul care eram nu i se putea opune elefantului decât chiţăind asurzitor sau ronţăindu-i o ureche…

Mi-a închinat două poezii (ele, împreună cu scrisorile şi cu manuscrisul adnotat deja pomenit se află la Biblioteca Academiei) Eu lui numai una, mult mai târziu, după moartea lui, pe care o reproduc mai jos:

LUI ION BARBU *El, Marele El, m-a iubit – n-am ştiut, nu m-am priceput, îi priveam chelia (era chel*

Marele El) şi sprâncenele răzvrătite şi ochii în patru culori încrustaţi în orbite şi nu ştiam, nu mă pricepeam.

De-aş fi ştiut, de m-aş fi priceput ar fi trebuit să-i ling elipsa tălpii, să-i pârjolesc mustaţa sub sărut, să fiu asemenea Domnişoarei Nebune – să mă mântui prin contagiune…

Carmen Firan – Dar Marin Preda?

Nina Cassian – L-am evocat de nenumărate ori. Marin Preda a jucat un rol inestimabil în viaţa mea. Nu l-am iubit îndeajuns pentru a mă despărţi pentru el de cel pe care l-am iubit până la moarte, soţul meu Ali, ceea ce Marin nu mi-a iertat niciodată.

I-am auzit pe unii spunând că era urât. În 1949, când l-am cunoscut, nu era. Faţa oblongă, aproape nobilă, părul moale şi învolburat, o privire intensă sub ochelari, râsul carnasier – de altfel nu m-au interesat niciodată bărbaţii frumoşi. Era îngrijorat de soarta părului lui – în 1953 şi-l spăla foarte des. Modest îmbrăcat şi deosebit

de curat. Subţire şi nu prea înalt. Cu vârsta, părul i „s-a rărit într-adevăr, s-a îngrăşat, s-a lăsat „îmbrăcat" conform standardelor impuse de mai ales, a doua lui soţie, urâţindu-se – dar numai pe dinafară. În anii când ne frecventam, nu mă interesa vestimentaţia lui.

Ţin minte că i-am tradus din franceză „Metamorfoza" lui Kafka. Marin nu ştia franţuzeşte. Mai târziu, când devenise scriitor cu renume, după ciorba de ştevie şi de mâncarea de ştevie cu care fusese blagoslovit în copilărie, nu mai comanda la Capşa decât şalău „bonne femme"... I-am mai dat şi muzică, mai ales Bach „Patimile după Matei", urmărite cu textul biblic în româneşte. I-a rămas un timp pasiunea pentru muzică, punea plăci, ceea ce o enerva, după propriile ei mărturisiri, pe prima lui soţie care îl îndemna spre preocupări mai „profitabile".

El m-a familiarizat cu marea proză rusă a secolului al IX-lea. Ce le atrăgea la el pe aceste femei, pe cele trei soţii, pe femeile dinaintea lor, incluzându-mă pe mine? Fascinanta lui personalitate, profunzimea enunţurilor lui, schiţele de caracter, incisive şi exacte ale ne-prietenilor şi chiar ale prietenilor, farmecul evocărilor lui din copilărie şi adolescenţă, autenticul scriitor care se dezvăluia, totodată cu dezinvoltură şi reticenţă şi, în cazul femeilor, marea lui capacitate de A IUBI şi de a suferi din dragoste.

Printre admiratorii şi adoratorii lui se numărau Eugen Jebeleanu, Petre Solomon, Paul Celan, Paul Georgescu, Geo Dumitrescu... în sfârşit (sfârşit? care sfârşit?), din experienţă personală, aş pomeni o scenă care s-a petrecut aidoma, în camera lui Marin de la palatul Foişor, zidiţi cum eram în viscolul şi zăpada lui 1953, ficţionalizată foarte puţin într-una din prozele mele din „Confidenţe fictive": „... Au izbucnit zile teribile cu ploi, zidindu-ne în casă şi în dragoste şi l-am cunoscut... şi m-am cunoscut prin el. Au fost zile şi nopţi pe care le-aş numi depline, eu hrănindu-mă din nuditatea lui absolută, uluitoare, pentru că... nu se mai acoperea, nu mai avea nicio imunitate – iar eu trăiam evenimentul sacru că-l văd pe omul acela cum nu mai fusese văzut de la naştere, adică în dezarmarea şi oferta lui cea mai totală. Într-o noapte, ploaia trecuse, luna invadase patul nostru – şi... mă mângâia. Cu palma la o mică distanţă de trupul meu, conturându-l în aer, ca o pasăre, ca un satelit pe o misterioasă orbită, plutind, neatingându-mă decât cu emanaţia acelei mâini..."

Carmen Firan – Poate că ar merita amintită scena asta între

emoţiile pe care le-ai trăit, alături de cele create de Ion Barbu.

Nina Cassian – Da, poate.

Marin Preda a jucat un rol inestimabil în viaţa mea. *Nu l-am iubit îndeajuns pentru a mă despărţi pentru el de cel*. *pe care l-am iubit până la moarte „soţul meu Ali, ceea ce Marin nu mi-a iertat măodată*.

Carmen Firan – între prietenii tăi s-a numărat şi Iordan Chimet.

Nina Cassian – O, da. Deşi am avut cu el o prietenie nu foarte susţinută în timp. Nu era uşor de avut o relaţie constantă cu el. Uneori nu putea, alteori se eschiva. A murit bolnav de cancer la plămâni, nu de vârstă. El e unul dintre cei care s-au salvat de la cutremurul din 77.

Voi povesti doar o foarte ciudată întâmplare, aşa cum mi-a relatat-o Iordan: Veronica Porumbacu dădea una din obişnuitele ei serate în seara de 4 martie. Caraion şi soţia nu s-au dus pentru că el era răcit, şi aşa au scăpat cu viaţă. B. Elvin nu s-a putut nici el duce. Iordan a decis să se ducă neanunţat în acea seară să-i restituie lui Milo Petroveanu, soţul Veronicăi, nişte cărţi împrumutate. Milo l-a primit în uşă, jenat, nepoftindu-l înăuntru. Aveau musafiri cu care – cine ştie?

— Iordan nu se potrivea. Jignit, fireşte, acesta a lăsat cărţile şi a plecat. Peste jumătate de oră s-a declanşat cutremurul, iar blocul în care locuia Veronica s-a prăbuşit îngropând sub dărâmături pe toţi cei care se aflau acolo.

Carmen Firan – Destinul?

Nina Cassian – Aşa pare.

Carmen Firan – Crezi în destin?

Nina Cassian – Eu ştiu?!

Carmen Firan – Îmi amintesc cartea lui Chimet, „Antologia inocenţei", apărută într-un timp în care până şi inocenţa fusese sugrumată.

Nina Cassian – Deşi intermitentă – uneori la interval de ani – relaţia mea cu Iordan Chimet se baza mai ales pe afinităţi morale şi literare. La acestea se adăuga prietenia noastră comună cu Gherghe Ursu – ucis în bătăi în închisoare. I-am preţuit foarte mult pe amândoi. Iordan era omul delicateţei supreme, cu şoricei, cu fantezie, cu inocenţă autentică. El chiar trăia într-un tărâm imaginar. Nu cred că aparţinea lumii noastre concrete şi brutale. Era tot timpul în basm, în feerie, aşa cum mi-ar fi plăcut şi mie, care continui să mă uit ca o proastă la desenele animate la televizor, însă cu animăluţe, nu la cele supratehnice sau cibernetice.

Dar spune-mi şi tu despre prietenii tăi de tinereţe!

Carmen Firan – Eram studentă la Universitatea din Craiova când m-am apropiat mult de I.D. Sârbu, într-un moment de căutări, când aveam nevoie de mentori şi modele. Mi-a fost şi una şi alta. Şi tandru sfătuitor şi atent cititor al primelor mele scrieri dramatice. Am de la el scrisori foarte frumoase. Gary Sârbu era exilat la Craiova unde, cum aveam să citesc mai târziu în *Jurnalul unui jurnalist fără*

TU, DE SUS, ŞI EU, DE JOS, NE PRIVIM – ŞI E FRUMOS…

jurnal, nu i-a plăcut să trăiască. Era şi de înţeles. Marginalizat, supravegheat, cu interdicţia de a publica. îl vizitam des. Soţia lui îl susţinea moral şi îl îngrijea cu dragoste. El scria toată ziua în bucătărie. Când intram în curtea interioară a blocului, îl vedeam pe fereastra de la bucătărie şi îmi făcea vesel cu mâna. Vorbeam despre orice, doar despre scrierile lui nu pomenea niciodată nimic. Nu i-am ştiut romanele care aveau să apară abia după '89 şi după moartea sa. Între puţinii care au avut cu adevărat literatură de sertar, valoroasă. Mai eram la Craiova prietenă cu Eugen Negrici şi Sina Dănciulescu, cu fraţii Leonte, profesori la Facultatea de matematică. Datorită Şinei am ajuns atrasă de literatura existenţialistă, de esoterism şi istoria religiilor. Îmi împrumuta cărţi în franceză fotocopiate care nu se găseau sau erau interzise pe piaţă. Au fost ani buni. Ani buni într-un timp rău. Paradox pe care doar cei care au trăit atunci în Estul Europei îl pot înţelege. Am citit enorm şi mi-am găsit vocea, calea.

Nina Cassian – Şi eu am avut prieteni colosali. Şi pierderi pe măsură. Doinaş, pe numele lui adevărat Popa. El însuşi considera pseudonimul ales cam dulceag şi oarecum ridicol, cum mi-a mărturisit şi Ana Blandiana despre al ei, un alt prieten solid. L-am cunoscut prin cea care urma să-i fie soţie, Irinel Liciu, excepţională balerină şi personalitate plină de inteligenţă, farmec şi umor. Obişnuia să spună despre ea însăşi: „Ştiţi, eu… cu picioarele…"

Doinaş fusese încarcerat pentru „omisiune de denunţ". Lucra la revista „Teatrul", când prietenul lui, Marcel Petrişor, îl anunţase că studenţii vor ieşi în stradă a doua zi – era în 1956! După circa un an de închisoare, a reuşit să publice din nou. Înainte vreme, aparţinând grupului de la Sibiu, făcuse o farsă, semnând Ion Motoarcă, a şi luat un premiu pentru acea poezie proletcultistă… A tipărit un volum quasi-conformist („Omul cu compasul") după care, în atmosfera de relativă relaxare care a urmat, a redevenit el însuşi. Om de mare cultură şi probitate intelectuală, deşi a cunoscut în prodigioasă lui carieră şi momente de derută, datorate apariţiei insolite a lui Nichita Stănescu, sau inegalităţi în volumele lui de „Psalmi", autoritatea lui poetică s-a impus fără echivoc. Am fost prieteni timp de decenii, Irinel modulându-i cumva rigiditatea (de fapt, rigoarea – ba, odată, l-a şi costumat într-o ipotetică „doamnă Moraru"), corupându-l la revelioanele noastre şi la 2 Mai. Ireparabilă dublă pierdere! Ca şi cea a prozatoarei de mare talent Mana Luiza Cristescu care îmi spunea că

vrea să ajungă ca mine – nu ştiu la ce se referea, la vârsta, la cariera mea?

Am fost prietenă la toartă cu Crohmălniceanu, imediat după război, când venise de la Galaţi. Eh, el m-a iubit, dar n-am marşat, am rămas într-o amiciţie sănătoasă pe viaţă. La oamenii interesanţi şi inteligenţi, a cocheta intelectual şi sexual e asemănător. Forme de mare atracţie.

Carmen Firan – Ştiu că scrii la un dicţionar straniu şi original: *Morţii mei*, în care faci portretul celor care ţi-au fost apropiaţi.

Nina Cassian – Da, numai să apuc să-l termin înainte de a mă alătura dragilor mei.

Carmen Firan – Ţi-e frică de moarte?

Nina Cassian – Nu mi-e frică de moarte. Mi-e frică de boală, de suferinţă, de mutilare. Dar, mai presus de toate, mi-e frică să nu-mi pierd minţile. Dar de moarte, nu. De altfel, cândva am fost în comă trei zile – şi mi-a plăcut. Mi-a plăcut şi să mă reîntorc la viaţă.

Carmen Firan – Cum ai reprezenta moartea? Cum ai desena-o?

Nina Cassian – N-am nicio reprezentare a morţii. Nici cu coasă, nici fără, nici în giulgiu negru, nici în cearşaf alb, nici femeie, nici bărbat. Desenele pe care le-am făcut în viaţă au fost mai degrabă portrete, autoportrete sau făpturi imaginare în orbita lui Klee. Încolo, cred că moartea e un fenomen natural, mai ales când, vorba noastră, se moare de moarte bună.

Carmen Firan – Mai cochetezi cu ideea de sinucidere?

Nina Cassian – N-am cochetat, m-am gândit de câteva ori serios la sinucidere după moartea soţului meu Ali.

Carmen Firan – Ţii minte când ne-am cunoscut noi două? Nici în România, nici în America.

Nina Cassian – Da, la Cinemateca din Ierusalim. Când era asta?

Carmen Firan – Prin 1993. Mi-ai spus în seara aceea că atunci când vei împlini 70 de ani te vei sinucide. „De ce?”, te-am întrebat sincer afectată. „Pentru că România nu mai vrea să ştie de mine, mi-ai răspuns. Nicio editură, nimeni nu mi-a cerut să-mi publice vreun volum de poezii după căderea dictaturii”. Pe atunci mă ocupam de revistele şi Editura Fundaţiei Culturale Române, Institutul Cultural de azi. Când am revenit la Bucureşti am susţinut publicarea cărţii tale *Desfacerea lumii*, prima apărută după ce te-ai stabilit la New York. „Altfel, Nina se va sinucide!”, mi-am argumentat propunerea de

publicare a cărţii. Câţiva scriitori mai în vârstă care te cunoşteau au zâmbit: „Nina spune mereu că se sinucide, dar nu te speria, n-o s-o facă”.

Nina Cassian – Da, mereu alţii ştiu mai bine decât noi ce-o să facem şi ce nu. Eu am adus cu mine la New York câteva flacoane cu barbiturice. Pentru orice eventualitate.

Carmen Firan – Unul dintre ele se află la mine, cu semnătura ta.

Nina Cassian – Ţi l-am oferit pentru că am încredere în tine, nu de-altceva.

Carmen Firan – Eu îl văd ca pe o bucată de istorie literară.

Nina Cassian – Da, mă rog, cred că pastilele sunt deja expirate. Ca şi mine.

Ce

Feminitate. *Viaţa amoroasă* *y*

Carmen Firan – Vorbeşte-mi despre raportul de forţe în cuplul amoros, fireşte cu referiri la experienţa ta. Cineva te caracteriza simplu: „Nina iubeşte poezia, bărbaţii puternici şi comunismul”. Cât adevăr şi câtă legendă?

Nina Cassian – Pentru cei care nu mă cunosc, dar li se pare că mă ştiu, sau pentru cei care mi-au alcătuit o reputaţie artificială – răspunsul meu poate părea surprinzător. Totdeauna, în relaţia de cuplu, mi-am dorit un stăpân, un stăpân tandru şi luminat, oricum o autoritate capabilă să mă conducă, să mă protejeze, mai ales în viaţa practică. La acest capitol eram nulă. Fireşte, aveam superiorităţile mele. Bărbaţii pe care i-am iubit le aveau pe ale lor, şi se dovedeau complementare şi armonioase. Au existat fără îndoială momente tiranice de o parte şi de alta. Fără consecinţe dramatice. Nu am vrut niciodată să domin, ci să mă supun – fără sclavie –, să mă subordonez în deplin respect al legilor demnităţii.

Carmen Firan – Consideri că în dragoste ai primit cât ai meritat?

Nina Cassian – Atunci, da. Acum, am să-ţi răspund printr-o poezie de-a mea, mai veche, care se cheamă chiar întrebări şi răspunsuri:

Cândva mă-ntrebam dacă mi se cuvine să-not în lumină şi limpezime Acum nu mă-ntreb. Mai gol decât trupul mi-e stupul cu toate romburile negre şi pustii.

Cândva mă-ntrebam: demnă sunt oare de-atâta iubire? Acum nu mă-ntreb. Sunt sparte-ncăperile iubirii. Suflă vântul printre ele.

De-atâta sunt demnă și-atâta mi se cuvine.

Carmen Firan – Unii pretind că au iubit de multe ori în viață, dar s-au îndrăgostit doar o dată, sau de două ori... Tu de câte ori te-ai îndrăgostit?

v

Nina Cassian – De fiecare dată. Nu puteam să iubesc fără să fiu îndrăgostită, v

Carmen Firan – Cam cât rămâneai îndrăgostită?

Nina Cassian – Depinde. De Ali, toată viața. În alte situații, o vară, sau cât ținea acel zvânc. Cineva spunea rămâneam bărbați la micul dejun. Nici pomeneală. Ei îmi mâncau mie răbdarea. Mă plictiseam repede. Calitatea asta mi-a rămas și acum. Sau e defect?

Carmen Firan – Cred că ține de inteligență. Erai romantică?

Nina Cassian – Dacă nu mă înșel, Marx a fost întrebat în cadrul unui chestionar care e calitatea principală pe care o cere unui bărbat – și a răspuns: forța. Dar unei femei? A răspuns: slăbiciunea. Mărturisesc că, prin această atitudine „romantică”, mă asociez unei prejudecăți vechi și îndărătnice: sunt (am fost?) iremediabil feminină.

Carmen Firan – Pot să confirm. Cineva te-a definit ca femeia femeilor. Te văd cum în prezența unui bărbat îți aranjezi părul, faci gesturi lungi, grațioase, cum îi seduci, cu inteligență, cu umor, și da, prin feminitate, chiar și acum.

Nina Cassian – Mulțumesc. Deși nu-mi mai recunosc trupul.

Carmen Firan – Ce crezi despre feminism în America?

Nina Cassian – Nu prea sunt la curent cu mișcările feministe. Dar, în ciuda declaratei mele feminități din cadrul cuplului, mă asociez cu trup și suflet cauzei emancipării femeii. Încă din adolescență, dar și azi, eram și sunt sătulă și indignată când aud bărbați întrebând: „Câte femei compozitoare există? Dar femei filosof?” – ca și când acest handicap n-ar avea explicații istorice, ci s-ar datora unei incapacități funciare a „sexului frumos” de a accede la asemenea înalte discipline! De femei scriitoare nu întreabă, fiind depășiți de realitate. Ei nu știu (sau se fac că nu știu) că, secole de-a rândul, femeia a fost „obiect de plăcere sau animal de povară” sau, conform dictonului german, rolul ei trebuia să se limiteze la cele trei K-uri: „Kinder, Kuche, Kirche” (copii, bucătărie, biserică) – deși, chiar în aceste „domenii”, tot supremația

masculină se exercita (pater familias, bucătar-şef, popă). Singurele „ocupaţii artistice" permise femeilor, chiar în societăţi civilizate şi, evident, în familii înstărite, erau învăţarea unui instrument muzical şi broderia. Şi să nu uităm că, în Europa, ultima ţară care a acordat drept de vot femeilor a fost Elveţia! Mişcările feministe revendică egalitatea femeii cu bărbatul – nu echivalenţa. Femeia-e mai slabă fizic, fără a mai pomeni de dificultăţile ei lunare sau de cele dinainte şi de după naştere, ceea ce ar cere din partea bărbatului un plus de atenţie şi de protecţie. Din nefericire, femeia e încă înjosită şi terorizată într-o imensitate de populaţii şi religii fanatice orientale, mergându-se până la tortură, lapidare şi omucidere. Ce şanse, chiar în timp, are vehementul nostru protest? Greu de spus.

Carmen Firan – Pe de altă parte, eu cred că feminismul, necesar şi benefic la începuturile sale, a ucis, într-un fel, feminitatea, mai ales în marile metropole vestice. Nu era de ajuns competiţia pe care societatea modernă o impune, există acum şi o competiţie între sexe, în interiorul cuplului. Este admirabil saltul social, profesional, al femeilor de carieră, dar urgenţa performanţelor, ambiţia, statutul de „single de succes" pot mai degrabă să intimideze bărbatul decât să-l seducă. Feminitatea, acel amestec de forţă, delicateţe şi graţie, reiese, metaforic vorbind, din fotografii alb-negru, şi mai *în ciuda declaratei mele feminităţi din cadrul cuplului, mă asociez cu trup şi suflet cauzei emancipării femeii*. *Sunt sătulă şi indignată când aud bărbaţi întrebând*: *„Câte femei compozitoare există? Dar femei filosof?" – ca şi când acest handicap n-ar avea explicaţii istorice, ci s-ar datora unei incapacităţi funciare a „sexului frumos" de a accede la asemenea înalte discipline*!

puţin din coperţile lucioase ale revistelor de afaceri ori de modă. Sensibilitatea nu înseamnă slăbiciune. Şi nici succesul nu aduce neapărat fericirea.

Nina Cassian – E adevărat. Mie mi-a plăcut să port rochii şi nu pantaloni.

Carmen Firan – Cum a apărut Maurice în viaţa ta?

Nina Cassian – Dacă ar fi să cred în ceva, apariţia lui Maurice în viaţa mea aş lega-o de o minune. Ne-am întâlnit la o petrecere dată de o prietenă comună, poeta Daniela Gioseffi. Am vorbit, ne-am înţeles, ne-am şi plăcut. El era impetuos. Aşa a rămas şi azi. Câteva zile mai târziu mi-a trimis o felicitare în care erau doi şoricari care stăteau bot în bot. De unde ştia el că şoricarul este câinele meu preferat?! Că nu

amintisem de asta. Nemaipomenit, mi s-a părut. Aşa a început totul.

Maurice a venit târziu în viaţa mea, când nu mai aşteptam nimic. Eram săracă, urâtă şi bătrână. El e o veveriţă, cum ştii. Ajung şi eu să cred că sunt norocoasă.

Carmen Firan – Cum e viaţa cu Maurice?

$

Nina Cassian – Vie. Ne mai şi certăm. M-a împins la scris, la tradus, la muzică. E neastâmpărat. De la

AI FRANJURI, AI CIUCURI… DE CE NU TE BUCURI?

el am învăţat multe, am comunicat aşa cum îmi place să comunic. Dacă mai era şi român…

Carmen Firan – Relaţia voastră are frumuseţea jocului.

Nina Cassian – *Mi-au*!

Carmen Firan – Ai scris multe cărţi pentru copii. Compensaţie? Defulare?

Nina Cassian – Le-am scris pentru mine. Şi pentru prietenii mei. Suntem cu toţii copii.

Umilinţă. *Despărţiri*. *Trădare*

Carmen Firan – Care a fost pentru tine cea mai mare umilinţă?

Nina Cassian – Nu ţin minte.

Carmen Firan – Constrângerile pot umili. La fel trădarea, nedreptatea, sau lipsa de libertate.

Nina Cassian – Nu mă plâng. Invoci lucruri mari. Umilinţa şi ruşinile vin din lucruri mici. Aveam 14 ani şi prietena mea Tamara m-a rugat să-i împrumut pantofii mei*lie de vin* ca să se ducă la o petrecere. Şi nu i-am dat. Meschinăria m-a urmărit şi mi-e ruşine până azi. Altfel, cum nu am bani, aici mă îmbrac de la talcioc sau „Taica Lazăr", cum se spune, şi nu mi-e ruşine. O fostă prietenă îmi spunea recent că ea s-ar simţi umilită, declasată să se îmbrace de la Triftstore, magazinul cu haine second hand. Vezi ce uşor pot să se simtă unii umiliţi?

Carmen Firan – Şi totuşi, faptul că îmi spui că nu-ţi aminteşti de vreo umilinţă să însemne că eşti vanitoasă?

Nina Cassian – Am fost. Nu că aş fi devenit înţeleaptă, poate că e o pierdere de energie, dar acum nu mai sunt vanitoasă. Îmi place versul Magdei Isanos: „De-ar fi să-mpărţim pe dreptate…"

Carmen Firan – Figură singulară în poezia noastră, de mare puritate…

Nina Cassian – Şi la asta ne înţelegem.

Carmen Firan – Unii te consideră narcisistă.

Nina Cassian – Era uşor pe vremuri ca poetă decadentă să fiu narcisistă şi băutoare de absint. Am scăpat de narcisism datorită ideilor mele comuniste caze mi se păreau mai umane, mai generoase şi care m-au ferit de primejdia igolatriei, a narcisismului. Cred că ţi-am mai spus asta.

Carmen Firan – Dar eu tot nu cred că ideile comunismului pot salva ceva.

v

Nina Cassian – Da, recunosc cu umilinţă, ele m-au făcut mai generoasă, mai încăpătoare. N-au decât să mă răstignească!

Carmen Firan – Cum ai suportat părăsirile? Te-ai simţit trădată sau vinovată?

Nina Cassian – De câte ori am fost părăsită, şi am fost, fie de-un bărbat, fie de-o prietenă, fie de-o împrejurare, întotdeauna m-am întrebat unde am greşit eu. Şi uneori am găsit răspuns şi mi-am găsit vini, alteori nu. De cele mai multe ori m-am găsit nevinovată.

Carmen Firan – Ce diferenţe vezi între părăsire şi despărţire?

Nina Cassian – Părăsirea vine ca un şoc, nu e pregătită. Hai să zic că o despărţire are un anumit interval de acumulare, de argumente şi de pregătire şi nu mă ia prin surprindere. Părăsirea e, cum o numim noi românii atât de elocvent, „un hodoronctronc”.

Carmen Firan – Dar părăsirea e diferită pentru cel care părăseşte şi cel care e părăsit. Are energii diferite.

Nina Cassian – E adevărat. Dar asta nu înseamnă că nu plătesc ambele echipe. îi costă şi pe unii şi pe alţii. Şi e foarte dureros. Mai ales când sunt inexplicabile. Noi avem această profesiune care poate că nu e printre cele mai fericite pentru că vrem să înţelegem. Sunt anumite lucruri care nu trebuie înţelese.

Carmen Firan – Şi nici explicate.

Nina Cassian – Ele se întâmplă.

Carmen Firan – Din cele două echipe, cel care părăseşte şi cel care e părăsit, spui că amândoi pierd, dar este vreunul cu o treaptă mai sus pe scara suferinţei?

Nina Cassian – Cel care e părăsit suferă mai mult.

Carmen Firan – Iar într-o despărţire cel care ia trenul şi pleacă e mai eliberat odată ce trenul iese din gară.

Nina Cassian – Sigur, iar cel rămas pe peron e mai golit de sine şi de întâmplare, e mai văduvit de viaţă.

Carmen Firan – Poate şi pentru că cel care pleacă se îndreaptă spre ceva nou, mai bun sau mai rău, nu are importanţă, dar ruperea lui presupune o schimbare; cel care rămâne pe pqron se află în universul încă ocupat de cel care pleacă. Tu cum ai suportat despărţirile?

Nina Cassian – Adevărul e că am fost părăsită de *n* ori, dar nu am fost golită de sânge. Am avut amintirea. Nimeni nu mă poate goli de ceea ce-am trăit, de ceea ce-am simţit şi nici nu vreau să uit. Cu toată durerea, cu toată stupoarea, eu rămân cu zestrea mea. Aş putea să încerc să eradichez tot ce-a fost şi să o iau da capo, dar nu vreau. Aş putea să-mi aranjez memoria, dar nu mă interesează. Ea este lucrul cel

mai de preţ pentru mine.

Carmen Firan – Vorbind despre memorie şi amintiri, despre ceea ce nouă ni se pare că păstrăm intact şi că salvăm în lada cu zestre, nu crezi că ni se joacă o farsă din partea timpului, că timpul de fapt acţionează în acord cu o anumită structură a noastră, mistificând realitatea uneori, dar noi nu o percepem, noi suntem convinşi că am păstrat intact un moment aşa cum a fost el atunci.

Nina Cassian – în ce fel vezi mistificarea? Crezi că lucrurile care ni s-au întâmplat, de fapt, nu ni s-au întâmplat?

Carmen Firan – Există şi posibilitatea asta în absolut.

Nina Cassian – Adică să fie iluzia noastră?

Carmen Firan – Putem avea şi anumite amintiri inventate. Să ne aducem aminte ceva ce de fapt n-am trăit. Pentru că ne-am fi dorit atât de mult să trăim anumite lucruri, încât deşi nu au avut loc, ajungem să ni le amintim ca trăite.

Nina Cassian – într-un plan spiritual mai evoluat, poate.

Carmen Firan – Spuneai mai devreme că ţi-ai putea aranja memoria, dar nu te interesează… Uneori amintirile ajustează, rotunjesc, îndulcesc realitatea, ne redau senzaţii îmbunătăţite peste timp, aduse din condei.

Nina Cassian – Da, e posibil. Deşi nu pot nega, nu pot alunga din mine întâmplări concrete, cuvinte, exaltari, ele au existat. Iluzii? Da, am avut, ca să-mi ţină de cald, ca să-mi îndulcească într-un fel drama separaţiei sau a despărţirii sau a părăsirii, dar nu într-atât, încât să şteargă tot ce-a fost real, tot ce-a fost al vieţii, adică nişte gesturi, nişte

Adevărul e că am fost părăsită de n ori, dar nu am fost golită de sânge. Am avut amintirea. Nimeni nu mă poate goli de ceea ce-am trăit, de ceea ce-am simţit şi nici nu vreau să uit. Cu toată durerea, cu toată stupoarea, eu rămân cu zestrea mea.

cuvinte, întâlniri miraculoase, comunicări, nu pot alunga complet aceste fapte.

Carmen Firan – Ştiu, dar timpul acţionează în sens dublu. Uneori şterge, alteori adaugă. Nu cred că memoriile cuiva sunt transcrieri fidele, ci, exact ce spui, cuvinte, gesturi, senzaţii, „în căutarea timpului pierdut”. Şi nici jurnalul nu cred că e o confesiune cu uşile deschise. Intervin prudenţa, decenţa a ceea ce poate fi făcut public şi ce nu.

Nina Cassian – Se poate. Nu sunt atât de orgolioasă, încât să mă cred de o totală obiectivitate. Probabil că mai aureolez, că mai brodez,

mai tricotez în jurul faptelor, dar nu într-atât, încât să le falsific.

Carmen Firan – Despărţirile, părăsirile, fie că se referă la persoane, fie la diverse situaţii, inclusiv emigrarea, nap ceva în noi. Ceva moare, se transformă înăuntrul nostru, renaşte, conştient sau nu. Şi probabil că din despărţirile astea ar trebui să înţelegem ceva, ca din orice suferinţă.

Nina Cassian – Rămâne drojdia.

Carmen Firan – Memoria e timp şi ca timpul e relativă, cred. Nu păstrează neapărat momentele fericite sau nefericite, exaltările sau suferinţa. Ci mai degrabă senzaţii, efecte. Şi afecte. Acţionează aleator, amplifică ori diminuează, ori pur şi simplu e alături. Memoria are vocea ei.

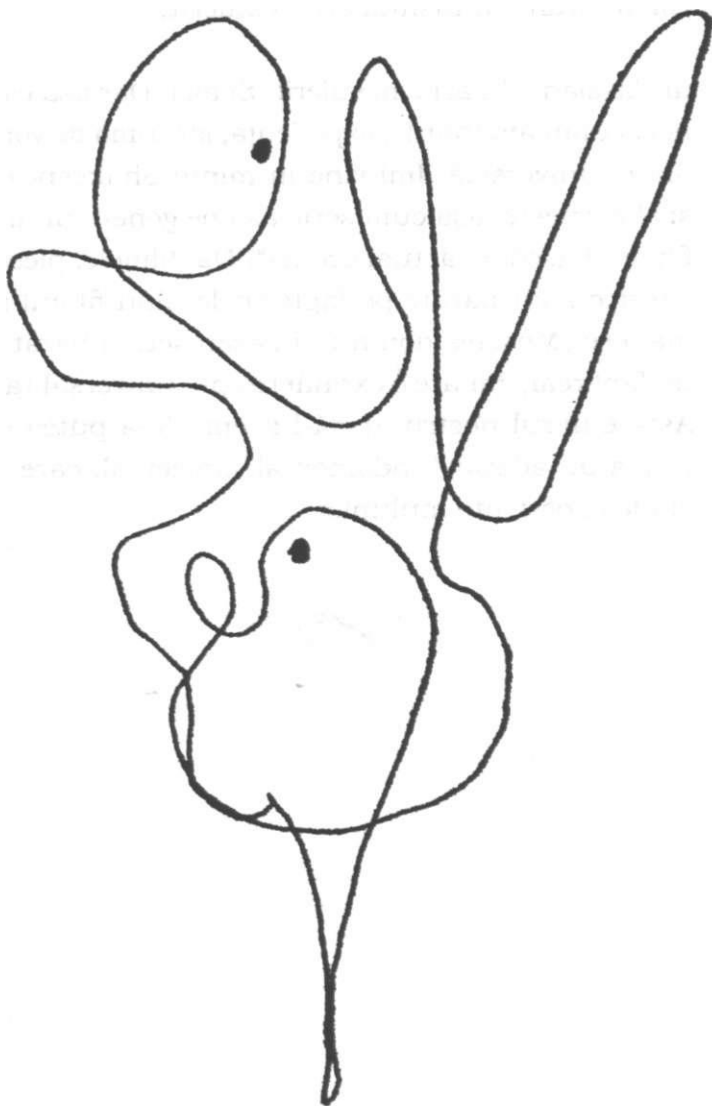
Nina Cassian – Şi atunci pe ce să ne bazăm?

Carmen Firan – De ce trebuie să ne bazăm neapărat pe ceva? Poeţii trăiesc cu capul în nori, se spune. De aceea sunt poate mai vulnerabili. Şi aerieni. Mai cred că despărţirile şi separările în viaţa unui artist sunt trăite la cote mai intense. Histrionismul artiştilor exacerbează stările.

Nina Cassian – Ţin minte că una din acuzele care mi s-au adus într-un proces public în dezbaterea despre tipic care a avut loc în România în 1954 la Biblioteca Naţională Română a fost pentru un poem în care spuneam că sigur, copacii când e furtună se îndoaie, sunt răvăşiţi, dar pentru noi care îngemănăm toţi copacii, îi integrăm, este o furtună multifaţetată, mult mai puternică. Asta fiind, ziceam eu, şi un fel de laudă la adresa exorcismului, la adresa faptului că noi ne exprimăm şi încercăm să sintetizăm experienţa a mii de oameni sau a milioane.

Carmen Firan – Şi ne expunem.

Nina Cassian – Drept care a fost considerat un act de egolatrie, de egocentrism, de punerea artistului mai presus.

COLO SUS E UN COPIL, COLO JOS, UN IMBECIL.

Carmen Firan – Elitismul era nesuferit.

Nina Cassian – Şi azi e nesuferit. Şi aici. Dar aşa este, noi acumulăm trăirile, experienţa, iartă-mă de vorbă mare, universală. Îmi vine în minte Shakespeare, şi el porneşte, aşa cum scrie aici pe genericul unor filme, „based on actual events”. Da, filmele, piesele istorice sunt bazate pe fapte reale. Sau filmul românesc „Moartea domnului Lăzărescu” e bazat pe un fapt real, dar are o extindere spre universalitate. Ăsta e darul nostru, dacă-l avem, de-a putea exprima un

adevăr fundamental, universal, care include experienţe multiple.

Ce

România-America

Carmen Firan – Ai vorbit de „Moartea domnului Lăzărescu”. Este filmul care a atras atenţia şi a deschis apetitul pentru noul val al cinematografiei româneşti, nu numai în presă, dar chiar la o parte neaşteptat de mare a publicului american.

Nina Cassian – Neaşteptat, da, pentru că filmul nu este unul de acţiune, nu are nici sex, nu are nici chiar violenţă. În ciuda durităţii reale pe care o exprimă.

Carmen Firan – încă o prejudecată spulberată, că americanii ar aştepta doar producţii hollywoodiene care să le satisfacă nevoia de happy-end.

Nina Cassian – Tocmai, trebuie să avem mai multă încredere.

Carmen Firan – Şi să lăsăm de-o parte propriile noastre clişee despre ţara asta pe care ni se pare c-o ştim.

Nina Cassian – în ce mă priveşte, am dubii… încerc s-o miros.

Carmen Firan – Spune-mi ce miroşi.

Nina Cassian – Miros nişte paradoxuri, un amestec de aer îmbătător al libertăţii cu o obtuzitate şi o nevoie de limite. E total paradoxal ce spun, şi n-aş avea dreptul să mă pronunţ pentru că deceniile de când sunt aici nu înseamnă prea mult, mai ales pentru incapacitatea mea de a interpreta fenomenele. Nu sunt bună la asta, mai ales la cele politice. Dar nasul meu lung, care nu e o formă goală, ci e funcţional, miroase ceva nesănătos care a început să se petreacă odată cu administraţia Bush. De atunci aerul Americii a început să se altereze.

Pe de altă parte, se pare că poporul american în majoritatea lui e destul de inert şi are nevoie, ciudat! – de o autoritate şi nu prea-i plac schimbările.

Carmen Firan – Totuşi, au făcut până la urmă cea mai spectaculoasă schimbare şi alegere, un preşedinte negru. Eu cred că americanii sunt în general disciplinaţi, cuminţi, şi cred în autoritate, pentru că nu au trăit nicio experienţă traumatizantă care să fi compromis ori subminat încrederea în putere şi în instituţii. Nu au cunoscut niciun alt sistem în afara celui democratic, ei s-au născut în

libertate. Din Western s-au trezit direct în era tehnologică, într-un fel, şi atunci au devenit încrezători în cei care i-au adus aici. Au garda jos.

Nina Cassian – Aşa e, Carmen dragă, dar eu tot îi cred cam inerţi. Se complac.

Carmen Firan – Este un popor ocupat cu zgomotul zilnic, cu munca dementă…

Nina Cassian – Şi cu acea lozincă atotcuprinzătoare care spune, în englezeşte, că tot ce-şi doresc e „making money and having fun”, adică să facă bani şi să se distreze. Aici e o contraversă, cum spunea un tovarăş pe vremuri în România, ce înseamnă la ei distracţie? Muzică, dans, mâncare. Nu o carte, nu un concert…

Carmen Firan – … cel mult un spectacol pe Broadway, un musical la care vânează glumele nerăbdători să se strice de râs.

Nina Cassian – Şi i-am auzit râzând în săli de cinematograf unde nu era nimic de râs, dar ei vor să se distreze cu orice preţ.

Carmen Firan – De altfel şi „Moartea domnului Lăzărescu” a fost mediatizată în postcarduri şi afişe ca una dintre „cele mai bune comedii ale anului”.

Nina Cassian – Fac o mică paranteză, când m-am mutat aici, pe Roosevelt Island, acum 30 de ani, locuind eu într-un bloc de vis-à-vis, cu bătrâni şi handicapaţi, pe partea săracilor, unde ar trebui să stau şi acum (dar, iată, mă străduiesc să evoluez), o vecină foarte iscoditoare mi-a sunat la uşă. S-a uitat în bucătărie, s-a uitat peste tot, voia să ştie totul despre mine şi mi-a recomandat să vin la ora 12 a doua zi la administraţie sau aşa ceva că se dă brânză şi unt dacă o să particip la jocurile lor de societate. La Bingo! Bingo! Şi mi-a spus: „Big fun”! Pentru ea era foarte distractiv. Bineînţeles nu m-am dus, nu mi-am luat nici brânza, nici untul. Bun, dar astea sunt obsesiile lor. A face bani şi să se simtă bine, nu ştiu cum să traduc, să găsească motive să râdă.

Carmen Firan – Nu-i mai puţin adevărat că această societate e construită în mod conştient pe o atitudine pozitivă, optimistă. Pozitivă şi faţă de ce e negativ.

Nina Cassian – Sunt deci destul de infantili. Ceea ce poate să fie şi plăcut, e o dovadă de inocenţă şi de puritate. Ca în cărţile lui Chimet.

Carmen Firan – Copiii au reperele lor, antenele lor. Un copil reacţionează la ceea ce-i face rău sau spune ce nu-i place.

Nina Cassian – Ştiu de la turişti care ne vizitează ţara, mă refer la cea adoptivă, (căci asta e ţara noastră acum, deşi eu duc tot timpul

dorul mâncării din România!), că americanii sunt percepuţi ca prietenoşi, sau amabili. Au mereu un zâmbet de afiş pe faţă şi sunt gata să vorbească despre orice, chiar şi despre ceea ce nu ştiu prea mult.

Carmen Firan – Elitele arată însă la fel peste tot. Iar America a concentrat, dincolo de profesioniştii proprii, excelenţe din toată lumea. Dar forţa ei cred că se trage nu neapărat din vârfuri, ci paradoxal din ceea ce este cel mai criticat fenomen: standardizarea. Uniformizarea. Aceleaşi benzinării şi deliuri, aceleaşi fast fooduri şi acelaşi tip de confort peste tot. Din New Jersey, în Alabama.

Nina Cassian – Eh, dar New York-ul e unic. Tu l-ai descris foarte frumos şi nu mă mir că te-ai îndrăgostit de el ca de un bărbat fatal. Ce ţi-a plăcut cel mai mult?

Carmen Firan – La început, totul, de-a valma. L-am simţit ca pe locul meu din prima zi când am ajuns aici.

Nina Cassian – Eu l-am descoperit treptat. Numai că tu ai avut şansa de a alege. Aşa cum mi-ai spus de câteva ori, nu ai emigrat nici din motive politice, nici economice. Eu am fost forţată să cer azil politic. Dacă nu era dictatura lui Ceauşescu, n-aş fi rămas. Chiar şi aşa, nu m-am simţit nicio zi în exil. Un dulce exil, de altfel, cum s-a arătat foarte curând.

Carmen Firan – Ce-ţi lipseşte, sau ce ţi-a lipsit?

Nina Cassian – Acum nu îmi mai lipseşte nimic. Nimic în afară de tinereţe şi putere. La început, îmi lipseau mâncarea, apa, prietenii, limba. Tot. Dar mi-a şi plăcut să fiu la New York, un oraş extraordinar, aici ne înţelegem. Care nu are mult de-a face cu restul Americii. Cu orăşelele acelea unde există doar biserici şi arme. Sau cam aşa ceva.

Carmen Firan – Care ţi se pare cea mai mare diferenţă între România şi America?

Nina Cassian – Limba. Am fost să văd filmul „Moartea domnului Lăzărescu" împreună cu nişte prieteni americani şi toţi mi-au spus că filmul nu reflectă numai realitatea românească, acelaşi lucru se poate întâmpla în America, cu o deosebire însă: mârlănia doctorilor. Asta aici nu se întâmplă.

Carmen Firan – Ceea ce nu înseamnă că dacă ajungi într-o condiţie ca a lui, cu un trecut ca al lui, într-o cameră de urgenţă la trei noaptea, într-un spital plin cu răniţi dintr-un accident, dacă nu-i spun în faţă pacientului, în camera de alături doctorii între ei nu vorbesc la fel ca medicii români. Doar că se vorbeşte pe ascuns, în cămară. Frica

de malpraxis e mare. Prudenţa e şi ea mare, orice afirmaţie poate fi extrem de costisitoare. Iar corectitudinea politică a schimbat mult mintea oamenilor de aici.

Nina Cassian – Adevărat.

Carmen Firan – Cuvintele nu mai sunt ce erau pentru noi: arme, unelte, ele nu sunt neapărat destinate să comunice. Sunt paravane. În mentalitatea ţării de unde venim noi, oamenii erau suspicioşi, aveau o neîncredere generală, se îndoiau şi că soarele ar mai putea lumina, până acolo ajunsese să ne modifice sistemul. Ne creasem şi noi un sistem personal, protector şi de frondă la orice cuvânt care ar fi venit de undeva de sus. Autoritatea nu avea pentru noi niciun credit. În America dimpotrivă, auto-*Ce am trăit a fost bun*. *Mi-am făcut recitalul*, *şi damblaua*, *cum se spune*, *şi datoria*. *Poate că aş fi putut scrie mai mult dacă aş fi fost mai puţin leneşă*, *mai concentrată pe scris şi mai puţin pe plăceri*. *Am iubit şi am fost iubită*. *Dragostea mi-a luat mult timp*, *dar mi-a plăcut*, *mi-a dat multă satisfacţie*.

ritatea e creditată în alb. Eu cred că societatea românească, profund pervertită în timpul comunismului când a creat nişte monştri, era într-un fel paradoxal mai sănătoasă din punct de vedere al libertăţii de gândire a individului care mormăia, mârâia, rânjea, făcea glume… Băşcălia care e de fapt un mare păcat al nostru a fost salvatoare tocmai pentru că a fost o supapă de refulare.

Nina Cassian – Ne-am refugiat şi în umor, şi în petreceri şi în beţie…

Carmen Firan – … şi în cafenea. Erau formele noastre de rezistenţă, dar şi forme de frondă. Nu puteam arunca pietre în comitetul central.

Nina Cassian – E scandalos că nu puteam. Eu mă tot întrebam de ce oamenii care se apropiau de Ceauşescu într-un fel sau altul, de ce nu puteau să-l injecteze cu ceva, să-l lichideze cumva…

Carmen Firan – Ei, uite că nu puteau şi nici nu le-ar fi trecut prin cap să-ncerce. La un moment dat cenzura oficială ajunsese autocenzură. Aproape că nu mai aveau nevoie să ne supravegheze, ne supravegheam singuri.

J

Nina Cassian – Ţin minte, aveam o femeie care mă ajuta în casă, eram deja văduvă, singură, pe atunci. Bodogăneam despre acel cuplu sinistru şi ea spunea: Doamnă, nu vreau să vorbesc despre asta, eu

vreau să mor cu capul pe perna mea.

Carmen Firan – Frica ne intrase în oase atât de bine, încât până la urmă poliţia secretă şi toate structurile lor de opresiune nu prea mai aveau de lucru. Eram turnaţi tot de către confraţi de breaslă, vecini de bloc, de serviciu…

Nina Cassian – Eu eram destul de inconştientă, vorbeam în dreapta şi-n stânga, dar, vorba anecdotei, „şi la ce mi-a folosit?”

Carmen Firan – Ţi se pare că şi aici cuvântul a început să fie supravegheat, vânat?

Nina Cassian – Libertatea cuvântului? Democraţie? Sunt pe ducă şi în America. Duplicitate, fariseism, telefoanele ascultate, emailuri supravegheate, am auzit că dacă glumeşti într-un aeroport şi foloseşti anumite cuvinte poţi să fii arestat pe loc. Sau expulzat. Homeland Security? Adică Securitate, nu? Astea tot de la Bush ni se trag. Şi bine că nu mai sunt şi azi la putere, că am fi acum în război cu Siria. Ori cu Rusia, doamne fereşte! Vocea intelectualilor se aude, dar nu are prea mare forţă.

Carmen Firan – Erau intelectualii români aroganţi sau frivoli pe vremuri?

Nina Cassian – Unii da. Ne jucam mult. De Revelion făceam cu Petre Solomon şi cu Gellu Naum răvaşe. Ştii, plăcinte cu răvaşe. Insultătoare. La adresa oricui. „Când vorbeşte, parcă mănâncă peşte”. Ne insultam reciproc. Unul era: „Ai o vervă care nu se observă”. Asta sunt eu azi. Dacă urâţenia am perceput-o ca pe o virtute, bătrâneţea e o mare dezamăgire.

Carmen Firan – Să te întreb totuşi când te uiţi în urmă ce vezi?

Nina Cassian – întreabă-mă. 88 de ani gustoşi.

Carmen Firan – Eşti mulţumită?

Nina Cassian – Da. Pot să spun că ce am trăit a fost bun. Mi-am făcut recitalul, şi damblaua, cum se spune, şi datoria. M-am distrat, dar am şi muncit. Poate că aş fi putut scrie mai mult dacă aş fi fost mai puţin leneşă, mai concentrată pe scris şi mai puţin pe plăceri. Am iubit şi am fost iubită. Dragostea mi-a luat mult timp, dar mi-a plăcut, mi-a dat multă satisfacţie. Nu mă pot plânge. Am avut parte din toate: şi recunoaştere şi Insulte, şi contestări, şi glorie, oho, prieteni bupi, soţi excepţionali, toţi, şi bucuria mea de a scrie care a fost cu mine tot timpul.

APOCALYPSIS CUM FIGURIS

89

Carmen Firan – Dacă ţi-aş cere un sfat?

Nina Cassian – Noi suntem foarte asemănătoare şi foarte diferite. Dincolo de transferul de sentimente care există, eu nu am să-ţi transmit nimic. Tu eşti o individualitate extrem de puternică şi aparte. Tu crezi în Dumnezeu şi în noroc, sau în soartă – ceea ce lasă puţin loc intervenţiei tale personale – şi ăsta e unul dintre lucrurile care ne despart, faptul că tu crezi într-o forţă superioară. Eu mă cam îndoiesc

de ea. Dar nu suntem adversare. Poate suntem complementare. Două stihii. Să-ţi dau un sfat? Păstrează-ţi copilăria!

Ultima convorbire telefonică

Carmen Firan – Bună dimineaţa, Nina. Ce faci?

Nina Cassian – Cozonaci.

Carmen Firan – Cum te simţi?

Nina Cassian – Rău, dar nu mă plâng. M-am săturat de mine.

Carmen Firan – Să-ţi citesc atunci o veste bună: „Pe 21 martie, de Ziua Mondială a Poeziei, Muzeul Palazzo Grimani din Veneţia a omagiat-o pe Nina Cassian cu ocazia publicării în limba italiană a primului volum antologic de versuri, unul din cele mai importante titluri de poezie propuse de editura Adelphi…”

Nina Cassian – Ajunge, fetiţo, cui îi pasă?! Dacă m-aş fi putut şi eu duce la Veneţia, era altă treabă.

Carmen Firan – Vrei să continuăm dialogul nostru prin poezii?

Nina Cassian – Da, să ne duelăm, să ne jucăm. Mi-a plăcut dintotdeauna să mă joc cu tine în poezie. Lasă-mă pe mine să aleg ce-mi place. Poeziile tale despre Ierusalim din ultimul număr al *Scrisului Românesc* sunt misterioase şi rafinate. Şi am să-ţi desenez şi portretul într-o zi, dacă mă vor mai ajuta mâinile.

Carmen Firan – Se spune că mâinile ne definesc vârsta. Tu ai mâini mici şi delicate, de copil.

Nina Cassian – Am avut, vrei să spui.

Carmen Firan – Păsări fragile.

Nina Cassian – Fragilitatea e frumoasă, nu are nimic de-a face cu decrepitudinea. Bătrâneţea e urâtă şi îşi face de cap.

Carmen Firan – M-am gândit să lansăm cartea noastră în noiembrie.

Nina Cassian – Pe mine să nu contezi.

Carmen Firan – Când te vom aniversa la 90 de ani.

Nina Cassian – Om muri şi om vedeai vorba-aceea.

I

5 aprilie, 2014

Au

(L* ¿TICT *M. í*\±*iux-ur*> (*ULT*

(*d* (*Uaah uZjrl-t-Mf** *QJloJHk CM Co-ß* im. /W.

CíaíAI Av ilfi

„LB→ „*V-r-i o j*) *è-tu-ţI*

ïd HPII» W *c-rul Zujsuj Jl*.

Poezii de noiembrie ce

Suntem născute amândouă în noiembrie, la două zile distanţă. Ani la rând ne-am serbat ziua de naştere împreună la New York şi ne-am dedicat poezii.

Piatră şi Rouă

Ninei în fiecare dimineaţă

Stai pe o frunză de lotus şi pe un pat de cuie. Desfaci lumea cu braţul, Macini vanităţi, speli amintiri în apă de îngeri şi le pui la uscat.

Prin sângele tău curg bărbaţi şi cuvinte

Pierderi şi părăsiri

Orgolii mărunţite în oglinda pisată.

Bate timpul în geam cu copita lui despicată.

Cu fiecare dimineaţă

Clepsidra îşi trage înapoi nisipul fierbinte.

Din ochiul pământului Ţâşneşte o pasăre de rouă şi piatră

Subţire şi rară Etern luminoasă Sublim disperată.

Carmen Firan 27 Noiembrie 2008

Iuv K. (*tU*-i O-l. – *fa*» Te ce +)

Vulyu. ¿A-XVw-u Îi /V! *tit yy Re-U* r/i *otitfifH* fv *7* + *4 prvt* (

Viw yw

Exquisite Corpse ce

(*scrise pe Roosevelt Island, New York, unde pentru un timp am fost vecine*)

Câmpia făgăduinţei

Nina: *Degeaba le spun*: *nu sunt eu aceea, nu sunt eu acela, eu am pene şi solzi dar şi pistrui – acele plane planete mărunte – dar şi coarne – nu, nu sunt Fiara ci un blând animal decăzut*

Carmen: Ca o literă strâmbă din cuvântul sfânt sunt doar animalul sacrificat pe câmpia făgăduinţei, de mine în mine exilat de mine mie-mi iertat

Răpuşi de cuvinte

Carmen: începusem să mă ridic.

Tavanul se dădea la o parte.

Urcam viaţă pe viaţă, pasăre pe lama cuţitului, urcam fără să mă uit cum tălpile se înmuiau în moarte firave asemeni celui din urmă

Nina: *Care nu va fi cel dintâihelas*! – *ci ultima respiraţie de apă a balenei ucise*. *Cum vom afla vreodată cine mânuieşte harponul*? *Noi fiind, iremediabil, în postura oarbă a celor răpuşi de cuvinte, de idei, periculoase unelte*

Carmen: pe care le înghiţim uimiţi că nu lasă urme pe apă.

Dialogul Vântului cu Marea Spus şi nespus

Nina: *Necruţat de boala fatală numită eternitate*.

E greu să ne descriem. *Ne trebuie un mare portretist dar, până atunci, hai să ne oglindim în râuri, în ţurţuri, în lacrimi, în roua de sânge*.

Carmen: în cartea de sus unde cuvintele ne amestecă înger şi bestie spus şi nespus.

Memoria

Nina: *Din ce în ce mai zdrănţuită, garoafa, din ce în ce mai descărnat, trandafirul, dar lasă florile, uită-te la jupuitele, jumulitele păsări şi animale, dar uită-te la ochii tăi, la mâinile tale*. *Sau nu te uita*. *Uită să te uiţi*. *Mâinile care încearcă să imite mişcarea*

Carmen: împietresc pe statui înadins făcute să simuleze tinereţea fără de bătrâneţe şi umilinţă viaţa fără deşertăciune timpul nu curge se topeşte ca un nod de gheaţă în gât.

Nina: *Şi aşa, din când în când printre deteriorări şi masacre*,

zărești imaginea minusculă, verde-aurie încolțită din bobul de fasole pus într-un pahar cu apă călduță. *Uită-te bine sau, dacă nu ești în stare, uită să te uiți*.

v-am*>Qexü anM

shomaM

ayc-mm sioo SRÍVÍSM

Poeme preferate de Nina Cassian

(*în selecția autoarei*)

PENTRU CĂ NU MĂ IUBEȘTI

Surâd – și surâsul mi se prelinge de pe buze, ca un fir de sânge pentru că nu mă iubești.

Dansez – și mâinile-mi cad la pământ ca două ancore. Palidă sunt pentru că nu mă iubești.

Fumez – și fumul, în panica orei, mă sugrumă ca eșarfa Isadorei pentru că nu mă iubești.

DORUL

Dragostea mea, ancoră grea, ține-mă strâns; toate mă dor: gura – de dor, ochii – de plâns.

Vântul căzu – poate că nu, dar s-a făcut liniște-n cer, fără puteri, ca la-nceput.

Nu mai visez pași pe zăpezi, urme de vulpi; nu mai sunt flori, sufletul lor doarme în bulbi.

Singurătăți... Nu mi te-arăți, nu-mi trimiți vești. Cât fără rost. Oare ai fost? Oare mai ești?

O PARTE DINTR-O PASĂRE

Încă și acum mă doare în coșul pieptului când îmi amintesc cum alergam pentru că totul mirosea a petunii ah, doamne, și era cald în jurul picioarelor mele lungi și goale și se făcea seară peste mare, peste mulțimea adultă și peste ciudatul pavilion părăsit în care ne jucam. Iar eu nici nu mă gândeam la capul meu cel urât și nici copiii ceilalți nu mi-l vedeau pentru că alergam prea tare cu toții, să nu ne prindă uliul transparent al serii și adulta rumoare de pe bulevard și marea, marea, care amenința (proteja?) acel *fine del primo tempo*.

Era tot timpul vară, o vară ușoară, o vară de apă și de sandale, imună la alcoolul care avea să se numească iubire – și în pavilionul părăsit (în zadar îl veți căuta, războiul l-a scos cu două degete afară din inelul lui de pământ, sau poate numai uitarea sau vreo muncă mai utilă), mă jucam de-a copilăria, dar, de fapt, nu țin minte pe nimeni,

cred că nu mai era niciun copil în afară de mine pentru că, iată, îmi amintesc numai goana mea singuratică într-un mister înscenat de gesturile mării, îmi amintesc numai fericirea, o, doamne, de a mă lipi cu braţele şi picioarele goale de pietre calde, de planuri înclinate, cu iarbă, de aerul inocent al serii. Florile miroseau ameţitor în zona aceea în care, puţin ridicată deasupra femeilor şi bărbaţilor care miroseau neapărat a fum de tutun şi a grătar încins şi a bere, eu alergam, neştiutoare de capul meu urât, rupându-i de altfel florii capul moale şi sărutând-o pe buze după cum şi marea mirosea mult mai puternic decât acum, era mai sălbatică, algele ei, mai întunecate, şi felul în care ea plesnea stâncile, mai blestemat.

De acasă şi până-n acel loc era foarte aproape, puteam alerga până acolo şi înapoi, fără ca lipsa mea să se observe, din patru paşi şi opt sărituri eram acolo, dar, mai întâi, furam de prin garduri pene de păun rămase între şipci, pene foarte frumoase, cum n-am mai văzut de atunci, cu ochiul albastru-verzui imens şi cu gene de aur atât de lungi încât ţineam în mâini o pasăre întreagă şi nu o parte dintr-o pasăre, şi smulgeam, deci, penele înţepenite între scânduri, smulgând ceva din taina curţilor acelora duşmănoase şi apoi alergam spre pavilionul părăsit de la marginea mării, şi alergam împrejurul lui şi prin el, prin încăperile sparte în care lăstuni înnebuniţi se loveau de pereţi şi de tavan, izbucnind când afară, când înăuntru, ca şi mine.

Aveam o rochie scurtă fără mâneci, de culoarea nisipului când soarele nu mai are putere şi-n toamnă-ar fi urmat să merg la şcoală şi spectacolul mării îmi spărgea toracele ca să mă facă mai încăpătoare, de aceea îmi bătea inima şi mă doare şi acum coşul pieptului la amintirea loviturilor mării când încerca să intre în mine, mai ales seara, când florile păleau fără a-şi pierde cu totul culoarea, rămânând roz cu ceai şi violet cu lapte, pierzându-şi doar tulpinile în întuneric – plutind, decapitate, la o anumită înălţime, deasupra ierbii care nici ea nu mai era.

Aceasta este o amintire grozavă, absolut de neuitat, senzaţia de trup uşor, neatârnat invulnerabil, desăvârşit, capul meu, nefiind decât urmarea firească a trupului meu, supraveghindu-i doar viteza şi orientarea, dar nu mă loveam niciodată, nu ţin minte să fi căzut vreodată în vara aceea, eram uşoară, de o sănătate impecabilă şi inspirată, iar dacă nu zburam era pentru că-mi plăcea mai mult să alerg pe pământ şi nicidecum din alte motive…

Iar după aceea…

Ce spuneam? Ah, da, aveam picioare lungi şi goale, braţe goale şi subţiri și în pavilionul părăsit era o răcoare ciudată de parcă o mare invizibilă ar fi adiat înăuntrul lui…

Iar după aceea…

…unde rămăsesem? Ah, da, florile pline de seară ca de un fum sacru și goana mea singuratică printre mistere binevoitoare şi blajine…

Iar după aceea?…

POST MERIDIAN 1.

După ce dimineaţa topeşte grăsimile cu acizii ei luminoși, iată după-amiaza refăcându-se încet, câştigând în greutate, hrănindu-se din oboseala generală, iată după-amiaza cu aerul ei de femeie între două vârste care a comis cândva, demult, o crimă nedescoperită, uitată, fără efect; ea trece acum, mereu neobservată, majoritatea oamenilor dorm sau îşi simt, încă lucrând, mişcările vag obnubilate; după-amiaza trece pe lângă ei, printre ei, mişcându-şi greoaiele șolduri.

2.

Marile repausuri, marile petreceri, marile singurătăţi au loc noaptea, când timpul îţi aparţine, când, după muncă, el începe să semene cu fiecare în parte, cu bărbatul din gara de nord, 9

cu femeia din gara de sud, cu grupul de surdo-muţi din restaurant a căror tăcută veselie nu contaminează pe nimeni, cu o anume odaie nupţială, cu o anumită atitudine de somn, cu un vis anumit în formă de romb.

3.

După-amiaza e timpul intermediar. Cei care iubesc nu au curajul să se anunţe. Cei care sunt iubiţi se lasă aşteptaţi. Aşteptarea dilată nefiresc scaunele, turteşte telefonul ca o mare temperatură, pereţii devin pneumatici încât degeaba îţi loveşti de ei capul, nu te trezeşte nicio durere; întregul univers e anesteziat.

4.

Cei care iubesc sună la uşă, iar când deschizi, nu e nimeni; cineva a fugit lăsând în urmă o ectoplasmă sensibilă care dispare dacă respiri violent.

Şi aşa, între cei care au plecat şi cei care nu au venit, stai tu, amorţit, desfigurat, ca un tatuaj al aerului.

5.

După-amiaza, dorm cobrele, în somnul lor cel lung, numai veninul stă treaz ca un bec violet.

Dorm leii cu fălcile lor înţelepte, Doarme în cer sufletul palid al stelelor. Dorm în carte litera M, litera N, strâns îmbrăţișate.

6.

Post meridian – atenţie, ziua-i trecută de jumătate; ai şi uitat spinii sclipitori ai răsăritului, viteza lumii în ţeava copacului, acum, ea şi-a depăşit apogeul.

După recile ape din zori care te-au sculptat, pe trupul tău s-a depus experienţa în straturi subţiri, nevăzute.

7.

Dacă-ai putea să trăieşti orele ceaiului, ale cafelei, tihnitele sunete de ceşti, dac-ai putea să concepi suavele ore-arămii ale după-amiezii unei vechi familii dintr-un secol vechi răsfăţat de o memorie romantică, „dac-ai putea să nu te sperii i când îţi vezi, în ceaşca plină cu ceai, obrazul, de flacăra infernului intens luminat.

Sau, în orele mai înaintate ale după-amiezii, ai văzut vreodată brusca ploaie de riduri căzând pe faţa vecinului tău? E ca şi cum declinul lumii și-ar încerca mai întâi victima, o victimă aleasă la întâmplare, pe care ar părăsi-o apoi fără s-o ucidă, dar îngrozind-o pentru tot restul vieţii.

Iar tu, care asişti, nu spui nimic, te întrebi doar dacă pe faţa ta n-a palpitat, timp de o clipă, ca o vietate, aceeaşi mască de riduri, faci un gest oarecare, de pildă, îţi aprinzi o ţigară. Şi atunci, în sfârşit, te salvează crepusculul.

9.

În sfârşit, aerul e răcoros, ca după dragoste trupul. Aburii premoniţiilor s-au risipit. După-amiaza a luat-o spre cealaltă parte a globului, cu înfăţişarea ei de femeie între două vârste, cu două sacoşe pline de mâini – nu se ştie ce conţin, poate făină, poate carne crudă, oricum, s-au observat câteva dâre de sânge în văzduh, în gări, în ochii leilor, în ceştile de ceai. Să nu ne mai gândim.

Mâine vom afla din ziare ce s-a întâmplat cu adevărat.

HIPOCAMPUL

Un hipocamp, un cal de mare, zvârlit la mal, uscat în soare, şi-apoi adus de mine-aici, în iarna munţilor, în care şi amintirile sunt mici.

Încă sărat, scheletul lui verzui, ţepos, cu ochiul lipsă, abia de-ar

merita să-l pui într-o hilară-apocalipsă... Cândva, purta o suplă haină de ape-n Marea cea de Taină.

Exuberanţa de-astă vară îngheaţă-ntre troheu şi iamb. E-o foarte strâmtă iarnă-afară. În brazii-nalţi se face seară şi ninge peste hipocamp.

Nina Cassian în conversaţie cu Carmen Firan BACH

Mă priveşte din prezumtive portrete cu părul îmbrăcându-i capul ca o orgă moale: aici nu ştiu dacă ale lui sunt aceste cilindrice bucle de argint, căci, iată, nimeni nu ştie în ce loc s-au răspândit în pământ carnea, nervii şi oasele modestului organist, ochii orbi ai celui mai clarvăzător, şi călcând pe ţărâna germanică poate că sub pasul nostru e Bach şi sigur că şi este, pretutindeni unde omul începe să meargă.

Pe-ntinderea mişcărilor contrarii îmi plimb atenţia ca pe scări vii pe care urcă şi coboară gândirea, pentru că între două sunete care se urmează e o alianţă fundamentală ca între două molecule, de uraniu, ca între cei doi „e" din cuvântul sever „idee"; între două sunete e lupta corp la corp a contrariilor, punct contra punct, o fulgerare de voci fără odihnă, cu incidenţe triumfale ca o declaraţie a drepturilor omului, a dreptului de a te bucura lucid, de a suferi lucid, de a face din fericire şi durere trepte ale cunoaşterii.

Pe-ntinderea mişcărilor contrarii, mâinile mele îşi ies în întâmpinare, se-nfruntă şi se despart, cu atenţia instrumentelor chirurgului, explorând înfiorate un creier uman, până-mi apare, pe clapele reci ca ţurţurii, o germanică iarnă, filtru al tuturor anotimpurilor, sclipitoare sinteză; case cu suprafeţe clare, barate de grinzi cafenii ca semne de-adunare şi-nmulţire, o-ntreagă matematică familiară, şi burlane de gura cărora-atârnă silabe lungi ale gheţii, şi ogiva gerului şi vârfului gotic peste care cântă cocoşul vântului cu creasta lui de tablă. Disciplinată iarnă!

Şi-ntr-o casă, douăzeci şi unu de copii cu părul prins într-o fundă la ceafă, improvizând dimineaţa la armoniu, douăzeci şi unu de copii învăţând să-şi supună canoanelor juste ale formei de fugă surâsul, nerăbdarea, uimirea lor lipsită de echilibru – şi, conducând această ordine a vieţii, un spirit tutelar, el însuşi, Bach, „cu faţa lui cea groasă şi părul tubular, Bach-tatăl, gospodarul. Astfel prin suflarea iute a zăpezii şi aburul intim al cafelei cu lapte, am întrevăzut o imensă familie-orchestră, un milion de copii cântând cu voci proaspete ca

omătul, într-o lume pacificată, un mare cor de copii, prezidând, într-un viitor anunţat cu certitudine, frumuseţea şi puritatea pământului.

Am văzut, deci, o constituită iarnă muzicală, limpezind sufletul tulbure al pădurii germane, şi o casă în care frumuseţea are gustul domesticităţii fără a-şi pierde puterea şi vraja, o casă în care toate ceasurile înaintează iară greş la porunca invizibilă a timpului şi în care geniul se aşază la masă, rupe în douăsprezece bucata de pâine şi o împarte umanităţii.

Douăsprezece sunete trezite din minusculele lor leagăne de fildeş, douăsprezece sunete indicând adevărul, aşa cum cele douăsprezece bătăi ale ceasului indică miezul zilei şi-al nopţii; douăsprezece sunete lucrând cu mistriile şi ciocanele la o construcţie fără cusur, la un minuţios edificiu cu stări suprapuse, un etaj de linişte peste unul de zbucium, şi deasupra încă unul cu certitudine, pentru că tată s-a ngrijit de fiii lui, de urmaşii lui prevăzuţi prin secoli, moştenitorii fără număr ai unor averi fără număr: douăsprezece sunete. Iar propoziţiunile gravate când în aramă cu precizia liniilor lui Dürer şi misterul penumbrei lui Rembrandt, trec astăzi firesc în platina eternităţii – pentru că fiecare din ele e o sentinţă împotriva sumbrei Inchiziţii, a osândelor obscure, a alaiului de măşti şi gângănii codate, o *Laus rationis* de o măreaţă şi suplă rigoare, şi când tatăl plânge şi-n sarabandele calme sunetul stă învăluit în agremente şi grupete, izolat ca o lacrimă într-un veşmânt de chiciură, e pentru că i-au murit mulţi copii, pentru că, în Patimi, fiul său a fost răstignit, fiul său terestru care stă între tovarăşii lui seara, la cină, care cunoaşte cântecul roşu al vinului.

(„... Beţi toţi din el...”)

gingăşia şi robusteţea femeii, devotamentul prietenului.

(„... Chiar dacă ar trebui să mor cu tine, tot nu mă voi lepăda de tine...”);

cruzimea mercenarilor când îşi fac meseria – („... şi scuipau asupra lui şi luau trestia” Şi-l băteau în cap...”) omul crescut în stimă şi demnitate în dragoste faţă de semeni – şi de aceea plenitudinarul părinte aparţine celor care vor să restabilească demnitatea şi coincidenţa dintre adevăr şi frumuseţe, lumii dialectice, fără odihnă, care vrea să dea cifrelor sensibilitate şi să orienteze nădejdea, celor care încearcă să dea zilnic răspuns întrebărilor, punct contra punct – şi aici aş vrea să părăsesc poezia la gradul ei de fierbere, când devine

muzică şi să mă plec sub arcul voltaic al criteriului contemporan, lui, Marelui Laic.

Johann

Sebastián!

BALADA VALETULUI DE CARE

El e valetul de care în vechiul lui veston maro, certat cu fraţii-ntunecaţi şi cu al patrulea din fraţi.

El e valetul de care, cel ce nu are încotro.

El e valetul mediocru, cel nenuntit, fără de socru, cu bustul trist, scobit şi ocru, în veci nevrednic pentru soclu.

Iar cei doi fraţi întunecaţi şi cu al patrulea din fraţi, drapat în inimi până jos, din patru, cel mai mincinos, ar face orişice să scape de cel ce prea le stă aproape, echilibrând ca un blestem temperamentul lor extrem.

Pe haina unuia din fraţi sunt arbori tragici desenaţi. „Sunt cruci la cestălalt în fald, şi sânge cald pe celălalt.

Valetul de care e mort, E liber locul dinspre nord.

Ştiu o poveste geamănă. Baladele se-aseamănă.

¿Vul Lo-a. /MI-*4* – 1 (*XfyJIJ – yuxt tk* & *Ai 4** *Ceuoiwfk tuMt-u*-A *vjjjy*-AjIA. – * *T* (*e. H'iMj*/ *a*...

JU«RXL ¡*ud* & *rt*?

JLi-yu Aux (f

S-oci *tfi-U*

Dialogul Vântului cu Marea SCHILOZII

Când schilozii îşi aruncă-n aer cârjele, cârjele cad în capul nostru, al celor teferi, şi tot noi suntem aceia care-i luăm în braţe, cu o clipă înainte de a se prăbuşi, şi stăm aşa, loviţi şi cu schilozii-n braţe, până când ei se-opresc din scâncet şi ne fac ceva rău, ceva meschin şi murdar, ne pătează hainele cu urina lor, ne suflă-n ureche un cuvânt odios – şi noi tot nu le dăm drumul, ca nu cumva să cadă, deşi, din capul locului, de nu interveneam, i-am fi văzut, zdraveni şi batjocoritori, sărind într-un picior, alergând sau zburând să-şi prindă cârjele din aer, cârjele fără de care nu pot să trăiască pentru că n-ar avea cu ce lovi.

Niria Cassian în conversaţie cu Carmen Firan TUMEFIERE

Eu am ştiut că timpul o să treacă. Eu am ştiut.

Februarie e cel mai scurt şi-mi rămâne plânsul afară din teacă.

Tare curge, curge… Faima mea întâmplătoare îşi face cruce cu două picioare.

Pentru ca umilinţa jocului să-mi fie lăsată, m-am deplasat la faţa locului; faţa locului era umflată.

PATIMA

Am visat azi-noapte sărutări, Câmpuri de garoafe zdrenţuite. Soarele cu zveltele-i cuţite înjunghiase cele patru zări – Sânge picura pe sărutări.

Aerul, ca-n preajma unui rug, Răspândea fluida lui rugină; Gura de sărutări mi-era plină, Aş fi vrut dar nu puteam să fug – Pâlpâia tot câmpul ca un rug.

O pădure, platoşele-i verzi Adiau departe, în răcoare. Zdrenţe de garoafe la picioare Mi-arătau cât mai aveam de mers Până să ajung la platoşele verzi.

Şi-am rămas în sărutări arzând, Cruntul soare izgonise norii; Scuturile verzi ale răcorii Nu aveam să le ating nicicând – Sărutam garoafele arzând…

ORAŢIE (În limba spargă)

Custuliţă, custă naţă, voitan de sâmbinică, sâmbineaţă, felitul Cinere, fetelite să-i fie frânele, de sămbineaţă s-a goitat, arva şi-a turnutat, suză nouă a cărmotat cu flaniţă s-a ezitat.

Mare zercă au licurat două sute de beliferi, o sută de belifori din cei mai belifari, numai nepoţi de ghiulari.

Şi-n păsărit de joare, au zâmbat cu toţii la chiultunoare şi am chiultunat în sus până la filifus până ce laii s-au drugit şi coroavele s-au prefărit.

Şi chiar felitul Cinere, fetelite să-i fie frânele, s-a ochelit pe-un dai, pe-un dai Logodal, şi noi cu toţii, maraoţii, cu ferinda, gorinda, cu ferioana, goriana, zicem mulţi ani să trăiască Bion şi Bioana!

TIRADA DIN PENULTIMUL ACT

Vă las, vă las, n-am să vă mai ating.

Eu nu mai am nimic de demonstrat.

Nu văd deci rostul să se mai amâne această scufundare de celule, numite mâini, numite ochi sau gură, în lutul răbdător, în lutul care nici nu m-aşteaptă, nici nu mă reclamă, sătul de certitudine fiind că sunt al lui, la orizontul nul.

Am spus cam totul despre ce ştiam, chiar şi minciuna cu

evlavie-am rostit-o căci am văzut-o existând, prinzând un corp, fiind la fel de vie ca o frunză sau ca un iepure – şi n-am putut să neg nicio fiinţă, niciodată.

Vă las – şi pentru că am ostenit, văzând cum se răstoarnă câte-un secol în cel de dinaintea lui, de parcă laptele supt de prunc s-ar reîntoarce în sânul maicii lui, sau, şi mai groaznic, de parcă fruntea unui filosof s-ar îngusta tinzând spre abolite, păroase şi căţărătoare specii.

Am învăţat câte ceva, departe însă de studii şi de-acea migală sacră a certelor infolii – ci mai mult din frig şi din căldură, din naştere, din moarte, din tot ceea ce – vai! – nu se repetă şi deci nu poate fi-ntrebuinţat ca experienţă. Am rămas egal de vulnerabil, cunoscând pe nume o mie de obiecte şi de stări, dar neputându-le striga pe nume fără ca ele să se depărteze schimbându-şi forma până la refuz, trântindu-mă-n derută ca într-un lac de sânge.

Vă las, n-am să vă mai ating. Mi-aţi spus de-atâtea ori că nu vă sunt pe plac deşi mi-am desenat atent portretul, şi numai după schiţa voastră. Dar, pesemne, nu pot imita nimic, n-am nici îndemânarea şi nici harul de-a semăna cu voi, şi nici cu mine.

Zâmbesc – şi totul se răstălmăceşte în rânjet! Râd – şi lumea-ntoarce capul mustrându-mă pentru necuviinţă.

Când plâng – prileju-i prost ales, căci iată, e tocmai sărbătoare la cetate.

Fac o statuie – şi mulţimea strigă:

„Îşi face chip cioplit!” Iar când tânjesc de-o boală grea – atunci e socotită o viclenie-a sumbrului meu trup, spre a isca o molimă subită…

Vă las, vă las, vă las…

IMPLICAT

Am jurat să nu mă mai amestec unde nu-mi fierbe oala.

Dar – ce să fac? – sunt în oală.

Îmi curge pe obraz salivă de ţelină, scuipat de ceapă…

Sunt însăşi fiertura.

DIALOGUL MEU CU DICTATURA

II

O vocală curată e dimineaţa mea, latină pronunţie în murmurul timpului confuz.

Cu silabe raţionale încerc să limpezesc mâlul ocult şi violenţa promiscuă.

Protestul meu lingvistic n-are putere.

Duşmanul e analfabet.

LOTO-POEME

Câştigătoare, necâştigătoare. Poate printre ele chiar lozul cel mare. Mie, dintre destine, care mi se cuvine?

„MAI TRAGE O DATÀ”...ÎN MINE!

Poeme de Carmen Firan ce

(*alese de Nina Cassian*)

cămaşa de apă locuiesc în cuvânt m-am mutat în el cu arme, bagaje şi păcate ignorând profeţia părinţilor: să nu-ţi faci casă cu scară la cer să nu te minţi când singurătatea te scapă pentru o clipă din braţe să nu ajungi să tânjeşti la iluzia altuia şi mai ales nicicând să nu te încurci cu propriul cuvânt păcătosul de sfânt locul e strâmt ne auzim unul altuia respiraţia vocale de aer, consoane de pământ îmi plătesc cotele la timp şi sting lumina după fiecare silabă m-aş putea considera un chiriaş norocos dacă nopţile nu mi-aş auzi visele date la maxim obligându-mă să privesc în faţă toate nerostitele ce n-au mai încăput în mansarda noastră extravagantă propriul cuvânt mă bântuie ca un strigoi îşi strecoară limba perfid în cărţile răfhase nescrise tot ce vrea e ca stăpânindu-l

să-l recunosc doar pe el de stăpân – capul de plumb biciuind marginea lumii, locuiesc în cuvânt ca într-o cămaşă de apă mimez libertatea din încheieturi metafore gata mestecate mi se lipesc de pleoape dumnezeu încearcă pe vârful limbii gustul propriei lui slăbiciuni flux nu mai sunt decât câmpie arsă marea îşi şterge urmele în burta lunii întoarsă de sub pământ un câine îmi îngână numele rămas simplu cuvânt încă mai urcă trupul cu gânduri la cerul prea mult îmi umblă iarba prin vene doar, doar s-o aud singurătatea la ceai cel mai greu e să înveţi să trăieşti singur, să pui sub coajă de copac trupul unui nou-născut şi din el să crească un alt copac, să îţi seduci timpul ca pe un amant capricios care te va trăda cu vărs la altei femei, cu imaginea tatălui coborâtă pe chipul unui bărbat şi el la fel de neînduplecat cel mai greu e să îţi bei ceaiul dimineaţa cu singurătatea la masă şi să vezi mâna ei subţire cum îţi amestecă zahărul în ceaşcă joc moartea s-a tras într-un colţ ghemuită obosită de supt şi de ros şi nu e decât o femeie bătrână dojenindu-mă cu blândeţe: vrei să plec? şi o rog să rămână încerc să-mi schimb gâtul cu al păsării aşa îi va fi mai

ușor știu că mâinile noduroase o dor râde bătrâna crezând că vreau să zbor nu să mor pune-ţi gâtul de piatră la loc nu vezi că vreau doar să mă joc?

reîncarnare nici tânără nici frumoasă zbor în rochia mea ieftină de vară cu trupul unei păsări moarte îmi potrivesc bătăile inimii cu fâlfâitul aripilor înaintea căderii cu timpul scurs de la degetul îndoit pe trăgaci la prima pană desprinsă plutind pe deasupra oceanului recunosc bucata de cer din pântecul mamei eşarfa ei albastră mi se înfăşoară pe gât și mi-l retează păzitorul de vise în fiecare vis vorbesc altă limbă şi în fiecare limbă cuvintele au altă culoare baloane de aer umflate pe linia orizontului vineţiu dintre toate rostirile în vieţile dinainte şi de apoi rămâne doar urma zborului, fâlfâirea de aripă insula pe care mi-am găsit culcuş mângâietor liberă, cu atâtea ziduri în jur pe care scrijelesc nu inimi, nu cuvinte de dragoste ci semnele limbii pe care o vorbesc în somn un fel de îngerească veche folosită la trecerea graniţelor am vocaţia fericirii un fel de inconștienţă de a-mi face aliat păzitorul de vise gata oricând să facă scăpată gogoaşa de mătase din care cuvintele ies nevămuite obiecte intime pe care le-am trecut aici ilegal cu zestrea mea de aur nu e nimic de făcut din limbile moarte nu se alege decât praf de stele zideşte fereastra tu dacă m-ai ales pe mine fa şi ca iarna să nu mai sfârşească nu suport indecenţa naturii fiecare mugur plesnit mă doare înnegreşte soarele cu cearcănele mele opreşte iarba întinerirea e umilitoare auzi, păsările nu au fost încă sugrumate culorile îşi fac de cap viaţa mea gri pare un lucru inventat de parcă nu ne-ar bântui aceeaşi moarte tu dacă m-ai ales pe mine zideşte fereastra dinspre bulevard să ne iubim mai trist şi mai departe în albul îngheţat scrisoare din metropola lumii e vineri după-amiaza muzeul metropolitan e deschis până târziu în timp ce îţi scriu mai trag cu ochiul și la televizor ah, cuceririle digitale, refugiul sângelui într-o butelie fosforescentă, pe canalul discovery, la emisiunea preferată a mamei *s-ar putea întâmpla mâine* ni se dau dezastre în culori naturale azi, vulcanul Krakatoa şi alte distrugeri pe ecranul cu plasmă, vor mai exista oare supravieţuitori pentru a-și arde morţii ghiduri turistice pentru memoria dispăruţilor dar voiam de fapt să-ţi spun despre noi cu alte cuvinte despre starea vremii în metropola lumii dumnezeu nu se plictiseşte aici îi dă fiecăruia cum îi trăsneşte

prin cap înfige steaguri în braţul oricărui soldat căzut prosteşte departe de casă şi are fir direct cu biroul oval de unde pământul se vede ca un hamburger bine fript pe ambele părţi»

În metroul de queens la orele dimineţii toate rasele pământului îşi bălăngănesc adormite capul la fel de triste ca locul de unde vin la colţul străzii noastre ruşii vând salam unguresc, polonezi şi borsec timpul împietreşte într-o frizerie cu poze din ai ’50, e umezeală mare la noi, plouă des, fericirea jucată bântuie ca un virus ai zice că nu suntem singuri între atâţia campioni de ocazie din cuvintele toxice cresc flori nesfârşite în care culoarea a înghiţit mirosul grădini uriaşe de plastic şi carton melancolii patriotice extra*large* vindecate în vacanţa de vară ni se spune să bem multă apă imperiul îşi albeşte dinţii în clinici de întinerire forţată şi lucrează neobosit pentru cei pândiţi de nemurire şi depresii suntem cuminţi, mulţumiţi, muţi şi orbi uimiţi să nu găsim cuvântul „dor” în niciun dicţionar de bună purtare la mama expoziţia dada ne linguşeşte trecutul vinerea intrarea e liberă la fel şi noi curând voi îmbătrâni în curând nu mă vei auzi zăpada va acoperi orice urmă mă voi scula dimineaţa de lângă tine voi da la o parte perdeaua convinsă că de la fereastră voi vedea Himalaya de sus miracol cinic întâmplat fără niciun efort şi puii de lei vor ţâşni nesătui îmi vor smulge inima şi mi-o vor mânca tu nu crezi în cuvântul devorator până la contopirea sufletului cu sunetul nu vei auzi decât scrâşnetul poemului în fălcile lor tinere

cum să ghiceşti în piatră fiule, nu mai pot să îţi ascund nu există polul nord, nici cel sud numele tău e numele braţului meu crestat de cuvânt fiule, sărbătoarea cărnii mele supuse cu talpa înmuiată în sângele meu ai fi păşit peste grumazul de miel doar că eu sunt născută de el te-aş fi învăţat ce eu nu voi şti niciodată ar fi să îţi arăt ce ochii mei nu pot să vadă tu, carnea visului meu, eu nu mai am a visa fiule, ia această piatră şi vorbeşte singur cu ea lamento cu ochii deschişi niciodată nu te-am iubit mai mult decât în iarna aceasta când am încetat să te iubesc am împrăştiat cuvintele – toate începeau cu tine, se lipeau de străzi de braţul fotoliului broaşte ţestoase plictisind lucrurile cu greutatea lor, striveau neatente construcţiile complicate, ajunsesem o pulbere subţire un fel de iarnă vie acopeream nepricepută vinovăţii ruine treceam odată cu zăpada aceasta ca o pâine din care furnicile

smulg la nesfârşit

Nina Cassian în conversaţie cu Carmen Firan până când inventată pentru nesupunere sunt spărgătorul de rânduri mereu într-o piaţă arzând în oraşul uitat sub pământ gratiile înfloresc în carnea mea până unde să ridic strigătul până când femeia de nisip mi-ar fi plăcut să fiu înţeleaptă să nu descopăr că nu există niciun păcat că trecerea pe aici ne-a fost calculată, să cred în destinul învingătorilor trişti preschimbând vinul în sânge şi apă să vorbesc măsurat speriată de toate proverbele, zicătorile, sfaturile ameninţătoare ale bătrânilor cabotini care n-au respectat decât geniul şi n-au salvat decât desăvârşirea din care cinicii îşi hrănesc eternitatea cum marea îşi urmează senzualitatea şi soarbe mereu de pe plajă câte o femeie de nisip în cea mai frumoasă viaţă lăsată ţin cu pieptul meu zgomotul celui mai frumos oraş zâmbind stânjenită de fiecare dată când trebuie să îi justific nebunia când mă descopăr desenată urmă perfectă a degetului său în nisip f somnul nu e al meu doamne, morţii îi e frică de mine mă atinge abia şi copilăroasă zvâcneşte înapoi cu degetul pe buze tremură nu perfid cum ai crede complice şi tandru îmi zâmbeşte eu îi iau mâna şi o forţez să îmi mângâie somnul aşa cum stă el întins pe cearşaf mâna ei se strânge şi fuge nu pot, îmi şopteşte somnul tău e prea rece şi totuşi, şi totuşi e ceva care îmi place la tine şi poate că te-aş ţine în braţe şi câte nu ţi-aş povesti ochiul tău mă atrage mă văd sunt în el învaţă-l să tacă îmi e frică doar că vorbeşte ori eu nu mă pot auzi după-amiază tihnită cerul adunat într-o ceaşcă din care gălbenuşul se revarsă pe coadă soare apus deasupra spitalului halatele flutură la geamuri capitulând în faţa nopţii din care unii vor ieşi pe scut stau şi ascult – corăbiile au descărcat pescuitorii şi se întorc goale din larg natură moartă cu după amiază tihnită viaţa începe ca o avalanşă în munţi şi trece ca o vacanţă de vară

Nina Cassian în conversaţie cu Carmen Firan de sus ce ar fi trebuit să aud ce ar fi fost să-mi arate ca să mă mai pot întoarce din leşinul fericit de acolo de sus vedeam şi auzeam tot şi mai ales mă vedeam pe mine bând cot la cot lumină cu morţii mei dragi despărţiri după treizeci de ani mi-am ucis orgoliul în baie încet cu mâinile mele, i-am sucit gâtul până când mărul lui Adam s-a rostogolit cu zgomot pe ciment, i-am tăiat fir cu fir urzeala vanitoasă din care îmi trăgeam

puterea cât să mă ţină dreaptă în lumea cocoşaţilor priveam cu sânge rece cum i se prelingea pe barbă şuvoiul cald şi mândru şi sărat ducând cu el trufia de a nu ierta nimic veninul dulce al singurătăţii cea de toate zilele pâinea şi cuţitul tinereţii mele cu trup obraznic marea călătorie trecerea noastră pe aici nu e decât o repetiţie pentru marea călătorie în care amândoi vom zbura pe spate cu ochii măriţi de cât a fost să învăţăm prea târziu şi mâinile împreunate ca şi cum ne-am fi trăit viaţa în altă parte şi am fi venit aici doar să împrăştiem cenuşa până la ultimul iubiţii şi neiubiţii pleacă pe rând nisipul se scurge printre degete până la ultimul fir chiar şi inima poetului îngheaţă facă-se voia sa şi nu ne da nouă atâtea morţi într-o singură viaţă

Nina Cassian – INEDITE

ce

Poeme pierdute şi regăsite peste ani

LA OFICIU

Am obosit. Prea mult nesomn bântuit.
Prea mult surâs pictat
Cu pensulă subţire.
I-am văzut la Oficiu.
Aceleaşi trăsături de nezdruncinat.
Erau ei, Tot ei.
Gheaţă. Teroare.
Tineri şi feroci.

Tot ei – stăpânii. Tot eu – subalterna. Şi ştiţi ce mi-au spus? „Recitaţi-ne o poezie”. (ceea ce am şi făcut). Ei continuau să-mi poruncească somnul, nesomnul, surâsul, grimasa. În geometria trăsăturilor lor am recunoscut tot ce urâsem: perendiculara ghilotinei, bisectoarea (tăierea în două a fiinţei), obtuzunghiul, triunghiurile asemenea ale minciunii.

Şi ăştia erau numai unii.

Nina Cassian în conversaţie cu Carmen Firan FURTUNA

Iată şi înfuriata Egee. Face spume la gură, cearcăne la ochi şi tună la noi cu silabe de luptă. Semiluna se zbate în van gonind soarele. Ulisse nu îndrăzneşte să se întoarcă acasă (Penelopa ţese-n prostie...) La graniţă de continente, iubitul meu şi cu mine încercăm marea cu degetul şi-l retragem iute să nu ni-l smulgă apa vorace.

Şi ne claustrăm în aşternutul hotelului.

IATĂ CUM ŞCHIOAPĂT PRIN LUME

Iată cum şchioapăt prin lume: Cocârjată şi mirositoare – o biată bătrână. Portarul mă salută respectuos: „Cum vă simţiţi?” „Nu vreţi să ştiţi”, îi răspund. Mă înghite liftul, mă surprind intrând în casă, mă prăbuşesc pe canapea, îmi miros subsuoara, înghit o pastilă de cianură. Devin inorganică.

DACĂ

Dacă aş avea puterea să renunţ la acea predare între muchiile patului meu gălbui, la acea falsă linişte a încheierii zilei, la acea aparentă protecţie a somnului

— Dacă aş avea puterea să nu mă încânt de surpriza pâinii proaspete sau de proaspăta anecdotă auzită în pauza şedinţei

...dacă aş avea puterea să nu mă îmbăt de vocile prietenilor mei, să nu contez pe neatenţia producătorului de neant – ci, pur şi simplu, să rup în fâşii rochiţa copilăriei şi bluza adolescenţei şi valul de mireasă pe care nu l-am purtat niciodată şi să devin liberă, liberă şi fără de speranţă!

Dialogul Vântului cu Marea TEMPUS FUGIT

De vreme ce tot nu pot reînvia primul sărut, Ce importanţă mai are strada pe care a avut loc?

Ce importanţă are numele poienii în care m-ai iubit dacă îmbrăţişările mi-au părăsit trupul?

— Iar dacă aceste cuvinte înseamnă ceva, dacă au vreo virtute ce importanţă mai are unde au fost scrise sau dacă le-am scris eu?

MOMENT NOCTURN

Suntem compuşi din tăcere şi din viscere.

Afluentul verde al alcoolului ne face sângele fosforescent. Noaptea se petrec toate fraudele: legea nu are putere.

ULTIMUL STEAG

Mi-e ruşine de văduvia mea pentru că toţi se poartă atât de frumos cu mine şi eu nu-i răsplătesc cum se cuvine.

Mi-e ruşine de singurătatea mea absolută iar ultimul meu steag pe redută flutură ca o rimă pe când eu vreau în vers liber să mor de cuvântul intraductibil (de dor…)

SCHIMBAREA LA FAŢĂ

Sunt obligată să cred că e adevărat: această ceaţă mistică peste ocean şi interminabilele valuri de ţărm. Şi eu – o Atlantă.

Foarte departe de mine, un pâlc de oameni. Se însoreşte pe malul altei mări cu care am fost cândva înrudită prin sânge şi sămânţă

de dragoste.

Aici nisipul e brutal şi un frig ciudat îmi albăstreşte vârsta. Pielea mea are dungi albe şi roşii: sunt un steag vărgat, occidental.

PURITATE

Uluitoare singurătate, doar eu şi ţigara şi măruntele libelule vopsite în albastru de Voroneţ.

Nimic nu mă ameninţă, nici măcar soarele. Cerul e un nor imens de sidef, lacul e un nor imens de sidef.

Eu sun ştiuca lacului

…sau ştiuca unei melodii infinite ca ploaia.

…Şi sunt curată ca poezia pe care o scriu.

ŢIN MINTE

O singură noapte am plâns.

Într-un îndepărtat Crăciun dominat de vechi melodii dureroase – noi eram sunetele lor distinctive decât că tu vibrai în partea invizibilă a lunii iar eu, în sărbătoarea de dincoace şi cu cât se-nteţea sărbătoarea, cu atât absenţa ta îmi îngreuna mişcările până ce am căzut în mijlocul făpturilor dănţuitoare, trupul meu devenind masiv şi inert

prin golire de suflet.

FĂRĂ UMBRĂ

Soarele acesta *nici* umbră nu iasă, nici urmă pe decoloratul meu trup. Rămân intactă şi rece ca o sculptură decorativă în decor natural.

Graţie meşterului, ochiul lunii încă mă contemplă, poate şi tu, „iubitul meu de aer.

E CHIAR PĂCAT

E chiar păcat şi chiar îmi pare rău că nu voi apuca solemna oră, în limpede veşmânt de cuget; ceaţa-mi înconjură prezentul, mă scufundă într-un neant lipsit de măreţie. O, aş fi vrut să pot rosti. Silaba şi sunetul înalt, să mă audă urechea peştelui şi să tresară-n somn Bufniţa Albă. Aş fi vrut să desenez cu dreapta un testament în aer şi ochii să-i închid de bunăvoie pe-o ultimă privire-ndrăgostită.

E ceaţă. Nu mai văd. Nu pot vorbi. Lumea-mi întoarce spatele.

REFUZUL

Mi-ai oferit mărul frumos
(nu-mi plac merele).
Ai insistat, ai muşcat din el o bucată;
Ai scuipat-o şi mi-ai vârât-o cu sila în gură:
„Aşa că-i grozav?
Lărgeşte-ţi registrul plăcerilor învaţă-ţi limba cu noi arome şi delicii.
Mărul e o minune!”
„Nu-mi plac merele”, am mârâit
Cu gura plină de măr
Şi vocea plină de ură:
„Mă lipsesc de Arborele Cunoştinţei!”

ADIO

Adio din nou, vara mea fără zâmbet, adio şi mie, nemângâiatei. Din tot ce-am gustat, nu rămâne decât piatra complice-a memoriei pe trupul meu, adânc îngropat.

Nu-mi scrieţi numele pe lespede.

M-am săturat de inscripţii, de piele, de craca sângelui, de poezie”.

Venirea-a Doua nu va fi să fie.

Despre autoare

Nina Cassian

Nina Cassian s-a născut la 27 noiembrie 1924, în Galaţi. Numele la naştere era Renée-Annie Cassian-Mătăsaru. Mai târziu s-a mutat împreună cu familia la Braşov, unde a urmat şcoala primară, iar în 1935 s-a stabilit în Bucureşti unde şi-a continuat studiile la „Institutul Pompilian”.

De la o vârstă foarte fragedă, Nina Cassian începe să scrie poezii, cântă la pian şi desenează. În 1940 îi trimite un grupaj de versuri lui Tudor Arghezi care o decretează „talent incontestabil”. Studiază pianul şi compoziţia muzicală cu Th. Fuchs, Mihail Jora, Paul Jelescu şi Constantin Silvestri, ia lecţii de desen cu G. Loewendal şi M.H. Maxy şi de actorie cu Al. Finţi şi Beate Fredanov. Studiază limbi străine şi în şcoală excelează în arte.

În 1940, odată cu instalarea fascismului, este forţată să abandoneze „Institutul Pompilian” şi se înscrie la o şcoală evreiască de fete. În această perioadă se simte atrasă de mişcarea comunistă. Se

căsătoreşte în 1943, cu Vladimir Colin, poet comunist, de care va divorţa cinci ani mai târziu pentru Al. I. Ştefănescu şi cu care va rămâne căsătorită până la moartea acestuia, în 1985. Este şi anul în care va părăsi România şi se va stabili la New York.

Debutează publicistic în 1945 în ziarul „România liberă” cu poezia *Am fost un poet decadent*, şi editorial în 1947 cu volumul de versuri la *scara 1/1*, care a stârnit atacuri virulente din partea criticii oficiale pentru decadenţă şi intelectualism. Intimidată de campania declanşată împotriva ei, Nina Cassian trece în extrema poeziilor realist-socialiste şi până în 1956 publică mai multe volume în care va sacrifica valoarea artistică în compromisul cu ideologia comunistă aflată la putere: *An viu – nouă sute şi şaptesprezece* şi *Sufletul nostru* (1949), *Cântece pentru Republică* (1950), *Tinereţe* (1953), *Florile patriei* (1954) etc. în paralel publică savuroase cărţi pentru copii care vor delecta cititorii timp de decenii: *Nicăfără frică* (1950), *Ce-a văzut Oana*, *Bot Gros*, *Căţel fricos* (1957), *Prinţul Miorlau* (1957), *Chipuri hazlii pentru copii* (1958), *Aventurile lui Trompişor* (1959).

În anii ’70, odată cu o oarecare deschidere culturală care începe să se manifeste, Nina Cassian revine în pielea proprie de creatore complexă, de mare vigoare şi diversitate. Ca poetă este extrem de prolifică şi dă măsura talentului în volumele: *Spectacol în aer liber* (1961), *Sărbătorile zilnice* (1961), *Să ne facem daruri* (1963), *Disciplina harfei* (1965), *Sângele* (1966), *Destine paralele* (1967), *Ambitus* (1969), *Cronofagie* (1970), *Recviem* şi *Marea conjugare* (1974), *Numărătoarea inversă* (1983). Cultivă, deopotrivă, ironia, spiritul ludic, umorul, sarcasmul, este dd o luciditate intelectuală debordantă, de o cochetărie artistică seducătoare. Poezia ei este, în acelaşi timp, ingenioasă

V y

166

şi genuină, impunând o voce originală şi puternică. În 1969 i se decernează Premiul Uniunii Scriitorilor din România.

În 1974 compune o serie de lucrări de muzică, printre care *Vivarium*, *Variatio perpetua*, *Fascinaţii tonale*. Cântă la pian, desenează, traduce, scrie proză şi piese pentru teatrul de păpuşi. Realizează traduceri remarcabile din Shakespeare, Bertolt Brecht, Christian Morgenstern, Iannis Ritsos, Molière şi Paul Celan. I se acordă două burse importante, Yaddo şi Fulbright. Invitată ca *visiting profesor*, în

cadrul unei burse Soros, pentru a susţine un curs la New York University, află de uciderea în închisoare a lui Gheorghe Ursu, unul dintre prietenii apropiaţi, care o menţiona în jurnalul său confiscat de securitate pentru părerile politice anticeauşiste şi decide să nu se mai întoarcă în ţară. Cărţile îi sunt retrase din biblioteci, până la căderea regimului Ceauşescu.

Nina Cassian este inovatoare de limbaj şi creează chiar o limbă poetică proprie, *limba spargă*. În America devine repede cunoscută în cercurile literare. îi apar poeme în revistele cele mai importante: *The New Yorker*, *Atlantic Monthly*, *American Poetry Review*, *New England Review*. Publică peste zece volume de poezie, printre care *Life Sentence*, *Take My Word for It*! *Blue Apple*, *Lady of Miracles* şi *Continuum*. În 1994 New York Public Libraiy îi decernează Premiul „Leul literar”. Este tradusă în multe limbi şi poemele sale se află în antologii apărute în Europa şi America, este invitată să susţină recitaluri de poezie la evenimente special dedicate creaţiei sale, ori în cadrul unor festivaluri internaţionale la Toronto, Rotterdam, Ierusalim, Londra, Dublin, Stockolm, Veneţia etc. După căderea regimului Ceauşescu, Nina Cassian face câteva vizite în România, prima în 1993, când îi apare la Bucureşti antologia *Cearta cu haosul*, în colecţia „Biblioteca pentru toţi” a Editurii Minerva, sau cu prilejul lansării altor volume de poezie sau proză publicate de Editura Cărţile Tango. Institutul Cultural Român îi publică volumele memorialistice *Memoria ca zestre*, apoi Editura Cărţile Tango le reeditează. La 80 de ani este sărbătorită de Poetry Society of America, în prezenţa unor mari personalităţi ale literaturii americane.

Opera

La scara 1/1, versuri, Bucureşti, 1947; Sufletul nostru, versuri, Bucureşti, 1949; An viu – nouă sute şi şaptesprezece, versuri, Bucureşti, 1949;

Nică iară frică, basm în versuri, Bucureşti, 1950; Ce-a văzut Oana, versuri pentru copii. Bucureşti, 1952; Horea nu mai este singur, versuri, Bucureşti, 1952; Tinereţe, versuri, Bucureşti, 1953; Florile patriei, versuri pentru copii, Bucureşti. 1954; Versuri alese, Bucureşti, 1955; Vârstele anului, versuri, Bucureşti, 1957 ţ Dialogul vântului cu marea, versuri, Bucureşti, 1957; Prinţul Miorlau, versuri pentru copii, Buiureşti, 1957: Botgros, căţel fricos, versuri pentru copii, Bucureşti, 1957;

Chipuri hazlii pentru copii, versuri, Bucureşti, 1958;
Aventurile lui Trompişor, versuri pentru copii, Bucureşti, 1959;
Inverno (Iarna), versuri, traducere în italiană de Antonio Uccello, Roma, 1960;
Spectacol în aer liber. O monografie a dragostei, versuri, Bucureşti, 1961; Bucureşti, 2008
Sărbătorile zilnice, versuri, Bucureşti, 1961
Încurcă-lume, versuri pentru copii, Bucureşti. 1961;
Poezii, pref. de Ov. S. Crohmălniceanu. Bucureşti, 1962;
Curcubeu, versuri pentru copii. Bucureşti, 1962;
Să ne facem daruri, versuri. Bucureşti, 1963;
Îl cunoaşteţi pe Tică? versuri pentru copii, Bucureşti, 1964;
Disciplina harfei, versuri, Bucureşti, 1965;
Sângele, versuri. Bucureşti, 1966;
Destinele paralele, versuri. Bucureşti, 1967;
Uită-l este… uită-l nu e, piesă pentru copii, Bucureşti, 1967;
Ambitus, versuri. Bucureşti, 1969;
Povestea a doi pui de tigru numiţi Ninigra şi Aligru, poveste în versuri, Bucureşti. 1969 (ed. II, Cărţile Tango, 2010);
Întâmplări cu haz, versuri pentru copii. Bucureşti, 1969;
Cronofagie. 1944 – 1969, versuri, Bucureşti, 1970;
Recviem, versuri, Bucureşti, 1971
Marea conjugare, versuri, Cluj, 1971;
Atât de grozavă şi adio. Confidenţe fictive, Bucureşti, 1971 I (ed. II, 1976, ed. III, 2008);
Loto-Poeme. Bucureşti, 1971;
Spectacol în aer liber. O altă monografie a dragostei, versuri, Bucureşti, 1974, (ed. II, Ed. Cărţile Tango, Bucureşti, 2008);
Între noi copiii, Bucureşti, 1974;
O sută de poeme, selecţia autoarei, în colab. cu Şerban Foarţă, Bucureşti, 1975;
Suave, versuri, Bucureşti, 1977;
Virages/Viraje, versuri, trad. în lb. franceză de autoare, în colab. cu E. Guillevie şi Lily Denis, Bucureşti, 1978;
De îndurare, versuri, Bucureşti, 1981;
Blue Apple (Mărul albastru), trad. în lb. engleză de Eva Feiler, New York, 1981;
Numărătoarea inversă, versuri, Bucureşti, 1983;

Jocuri de vacanţă, versuri şi proză, Bucureşti, 1983;
El sangre (Sângele), trad. în lb. spaniolă de Micaela Rădulescu, Bucureşti, 1983;
Roşcată ca arama şi cei şapte şoricari, versuri pentru copii, Bucureşti, 1985;
Lady of Miracles, trad. de Laura Schiff, Berkley, 1982;
Call Yourself Alive, versuri, trad. în lb. engleză de Brenda Walker şi Andreea Deletant, Londra, 1988 (ed. II, 1989);
Life Sentence. Selected Poems, Edited and with an Introduction by William Jay Smifh, New York and London, 1990 (Translators: Richard Wbur, Stanley Kunitz, Carolyn Kiser, Nina Cassian, Andreea Deletant, Petre Solomon, Cristian înfirei etc);
Cheerleader for a Funeral. Translated by Brenda Walker with the author, London & Boston, 1992;
Cearta cu haosul, versuri şi proză (1945 – 1991), Bucureşti, 1993;
Desfacerea lumii: 1984 – 1996, versuri, Bucureşti, 1997;
Take My Word for It, versuri, New York, 1998;
Something Old, Something New, poeme, cu desene ale autoarei, Tuscaloosa, Alabama, 2002;
Confidenţe fictive, Cartea Românească, ediţia a doua, Ed. Cărţile Tango, Bucureşti, 2008
Memoria ca zestre. Cartea I: 1948 – 1953, 1975 – 1979, 1987 – 2003; Cartea îi 1954 – 1985, 2003 – 2004, Bucureşti, 2003 – 2004 (ed. II, 2010).
Continuum, Norton, New York, 2009
Sunt multe feluri de a dispărea (ediţie bilingvă româno-italiană), Editura Adelphi, Italia 2013
Traduceri
VI. Maiakovski, Ce să fiu, Bucureşti, 1951;
M. Isakovski, Poezii alese, Bucureşti, 1951;
VI. Maiakovski, Iată o cărticică în dar, despre moarte, despre far, Bucureşti, 1953; Pe fiecare filă, un elefant, o cămilă, Bucureşti, 1953;
A. Barto, Sărbătoarea ta, Bucureşti, 1953;
VI. Maiakovski, Copiilor, Bucureşti, 1953;
K. Ciukovski, Poveşti, Bucureşti, 1956 (ed. II, 1959; ed. III, 1963);
Molière, Mizantropul, Bucureşti, 1956 (ed. II, 1966);

Idem, Femeile savante, Bucureşti, 1958 (ed. II, 1974);
Mărgărita Aligher, Zoia, Bucureşti, 1958;
Iannis Ritsos, Arhitectura copacilor, Bucureşti, 1959;
K. Ciukovski, Puişorul, Bucureşti, 1959;
Iannis Ritsos, A patra dimensiune, Bucureşti, 1964;
B. Brecht, Versuri, Bucureşti, 1966;
Christian Morgenstern, Cântece de spânzurătoare, Bucureşti, 1970;
Paul Celan, Versuri, în colab. cu Petre Solomon, Bucureşti, 1973;
Shakespeare, Furtuna şi Visul unei nopţi de vară, Bucureşti, 1975
E. Guillevie, Poeme, Bucureşti, 1977;
I. Manger, Balada evreului care a ajuns de la cenuşiu la albastru, trad. În colab. cu I. Bercovici, Bucureşti, 1983.

Compoziţii muzicale (selectiv)

Sonata pentru pian şi vioară, 1948; Sonatina pentru pian, 1949; Opt preludii şi invenţii (pian), 1954 Toccata (pian), 1955; Două cântece pentru poemele lui Eminescu, 1957; Suita simfonică: Pisica de una singură (Orchestra de cameră), 1975; Muzică întâmplătoare pentru Călătoriile lui Gulliver (Orchestra de cameră), 1978; Şapte Capricii, 1978; Muzică pentru o piesă originală de teatru pentru copii: Nică fără frică (Orchestra de cameră), 1979; Fascinaţii tonale (Orchestra de coarde), 1980; Vivarium: Dixtuor, 1981; Două cântec de dragoste (A capella), 1983; Viriaţii Perpetue (Quintet – VI, Via, Vie, Clar, Pn), 1984; Clarinetul magic (clarinet şi pian), 1985; 2 x5 Degete (pian), 1986

Carmen Firan

Carmen Firan este poetă, prozatoare, autoare de piese de teatru şi scenarii de film. Din 2000 s-a stabilit la New York. A publicat peste 20 de volume de poeme, nuvele, povestiri şi eseuri, în România şi în Statele Unite ale Americii. Membră a Uniunii Scriitorilor din România, a Societăţii Poeţilor Americani, şi PEN American Center din New York. Între 1997 – 2002 a fost director de programe la Institutul Cultural Român din New York. Este co-editor al antologiei de poezie americană contemporană *Locul Nimănui* (Cartea Românească) şi antologiei de poezie română modernă şi contemporană *Născut în Utopia* (Talisman Publishers) SUA, 2006 precum şi co-editor al antologiei *Străin acasă. Poezie contemporană americană cu accent* (Numina Press, Los Angeles,

2008). Opera sa apare în traducere în reviste, antologii sau în volum în Franţa, Anglia, Irlanda, Polonia, Israel, Canada, Germania, Suedia. Susţine conferinţe şi lecturi literare la universităţi americane şi la colocvii internaţionale din Statele Unite ale Americii şi Europa. Între cele 20 de cărţi publicate în România, se numără volumele de versuri: *Iluzii pe cont propriu*, 1981, *Paradis pentru ziua de luni*, 1983, *în blânzitor de vieţi furate*, 1984, *Trepte sub mare*, 1990, *Negru pur*, 1995, *Locuri de trăit singur*, 1997, *Candori pedepsite*, 2000, *Cuceriri disperate*, 2004, *Cuvinte locuite*, 2006, *Sertarul cu albine*, 2013), precum şi opt volume de nuvele, povestiri şi eseuri. Cea mai recentă, *Unde începe cerul*, a apărut în 2013 la Editura Polirom. Între cărţile publicate în Statele Unite ale Americii: *După-amiază cu înger* (Pamphlet Series, Poetry New York, 2000), *Desăvârşirea erorii* (Spuyten Duyvil, 2001), *Prima secundă de după moarte* (Writers Club, 2002), *Farsa* (Spuyten Duyvil Press, 2002), *în cea mai frumoasă viaţă posibilă* (cu fotografiile Virginiei Joffe, Umbrage Press, New York, 2003), *A doua viaţă* (Columbia University Press, 2005), *Cuvinte carnale* (Talisman Publishers, 2008), *Piatră şi Rouă* (Sheep Meadow Press, 2010), *Inferno* (Spuyten Duyvil Press, New York, 2011).

Cuprins